

Broedvogels van de Horstermeer 2020

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

VWG rapport nummer: 288

Carel de Vink en Rien Rense

Broedvogels van de Horstermeer 2020

Inventarisatierapport van de gebieden van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer
langs de Radioweg in de Horstermeerpolder

De inventarisatie is uitgevoerd op verzoek van en in samenwerking met Natuurmonumenten

Bij het inventariseren is de BMP-methode (Broedvogel Monitoring Project) van Sovon
Vogelonderzoek Nederland gevolgd

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

Broedvogelinventarisaties; broedvogels@vwggooi.nl; www.vwggooi.nl

Colofon: Broedvogels van de Horstermeer 2020

Oktober 2020

VWG rapportnummer: 288

Auteurs: Carel de Vink en twee bijdragen van Rien Rense

Fotoredactie en vormgeving: Rien Rense

Inventarisatieteam: Guido Band, Juun de Boer, Ellen de Bruin, Ricardo van Dijk, Koos Koopmans, Arda van der Lee, Ellen de Moel, Sandra Nikkessen, Rien Rense, Carel de Vink, Frits Wolfswinkel.

Coördinatoren VWG: Carel de Vink en Rien Rense

Contactpersoon Natuurmonumenten: Nynke van der Ploeg

Foto's: Carel de Vink, Rien Rense, en inventarisatieteam VWG Het Gooi en Omstreken

Kaarten: Sovon, Google maps

© Copyright 2020 – Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum

Overname van gegevens is alleen toegestaan met bronvermelding en na schriftelijke toestemming van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4
1. Horstermeer inleiding	5
2. Werkwijze en discussie.....	7
2.1. BMP methode van SOVON	7
2.2. Organisatie van het onderzoek	9
2.3. Overzicht van de tellingen:.....	10
3. Weersinvloeden en begaanbaarheid:	11
4. Overig dierenleven	12
5. Historische schets.....	13
6. Gebiedskenmerken en waterhuishouding	16
6.1. Landschap.....	16
6.2. Bodem en waterhuishouding: kwelwater	16
6.3. Natura 2000-gebieden en NNN-gebieden (NNN: NatuurNetwerkNederland)	17
6.4. Natuurontwikkeling.....	18
7. Vogellevens.....	20
7.1. Overzicht	20
7.2. Vogellevens in vroeger tijden	21
7.3. Passanten, burens en toevallige gasten.....	22
8. Broedvogels in 2020	23
9. Vergelijking 2020 met 2015.....	26
9.1. Vergelijking van gegevens van 2015 en 2020	26
9.2. Analyse	29
9.3. De meest opvallende verschillen:	29
10. Vergelijking 2020 met oudere gegevens	30
11. Extra aanvullende gegevens:.....	32
12. Belangrijkste veranderingen ten opzichte van voorgaande onderzoeken	33
13. Soorten van de Rode lijst.....	36
14. Aanbevelingen.....	37
15. Conclusies.....	39
BIJLAGE A SOORTBESPREKINGEN	41
BIJLAGE B IJSVOGEL.....	69
BIJLAGE C Over de CETTI'S ZANGER:	70
BIJLAGE D ROUTEKAARTEN	71
BIJLAGE E INDELING BROEDVOGELS IN CATEGORIEËN	72
BIJLAGE F VERGELIJKENDERWIJS: moeraszangertjes in enkele gebieden per 100 ha	73
Bronvermeldingen en literatuur.....	74

Samenvatting

In de Horstermeerpolder beheert Natuurmonumenten in het zuidelijk gedeelte ruim 140 ha natuur. Dit natuurterrein heeft de Vogelwerkgroep Gooi en Omstreken (verder VWG) in 2020 op verzoek van Natuurmonumenten op broedvogels geïnventariseerd. In dit rapport geven we de resultaten daarvan weer. Daarbij maken we ter vergelijking ook gebruik van eerdere onderzoeken. De resultaten zijn niet één-op-één vergelijkbaar, doordat er verschillende onderzoeksmethoden gebruikt zijn. Maar in grote lijnen geven de diverse inventarisaties wel een duidelijk beeld van zowel de vogelrijkdom van het gebied als van de ontwikkelingen door de tijd. We staan ook stil bij landschapskenmerken en hun historische achtergrond.

De westelijke weidegronden zijn niet in het onderzoek meegenomen. Het erf van de boerderij wel, evenals de graslanden aan de oostkant, die eigendom zijn van Staatsbosbeheer. Het gaat in hoofdzaak om min of meer drassig gebied met veel ruimte voor moerasvogels. Door het voorkomen van smalle stroken bos en verspreide struikzones, afgewisseld met ruigtes en half-nat rietland zijn soorten als de nachtegaal en koekoek, blauwborst, kleine karekiet, rietzanger en sprinkhaanzanger talrijk. Opvallend in vergelijking tot eerdere onderzoeken is de toename van de snor, terwijl de cetti's zanger als nieuwkomer al onmiddellijk in hoge aantallen voorkomt. Opvallend was verder de vestiging van een roerdomp, de ijsvogel, baardman, wespendif en kwartelkoning als nieuwkomers. Het gebied bevat een relict-populatie van de ooit massaal in Gooi en Vechtstreek uitgezette 'jachtfazant'. Van de dagroofvogels zijn van vijf soorten territoria vastgesteld. In het totaal ging het om 68 vogelsoorten, waarvan een niet onbeduidend deel soorten van de Rode Lijst betrof, namelijk 14. De huidige beheersvormen garanderen een grote mate van rust. Deze wordt weerspiegeld door de vogelrijkdom. De voornaamste aanbeveling is dan ook het handhaven van rust in het gebied.

Figuur 1: De ligging van de ringvormige Horstermeerpolder; het ruige natuurgebied rechtsonder is geïnventariseerd

1. Horstermeer inleiding

Dit rapport doet verslag van de in 2020 door middel van inventarisatiebezoeken vastgestelde broedvogelbevolking van de natuurgebieden rond de Radioweg in het zuiden van de Horstermeerpolder. In tegenstelling tot de omringende Vechtplassen is het oorspronkelijke Horstermeer (op oudere kaarten Voormeer genoemd) een natuurlijk meer. Het ontstond dus niet door het afgraven van veen. Godard van Reede, kasteelheer in Nederhorst, deed de eerste (mislukte) poging het Horstermeer droog te leggen rond 1630. Aan het eind van de negentiende eeuw werd het alsnog drooggemaakt. Zo ontstond de Horstermeerpolder. In hoofdstuk 5 en hoofdstuk 6 gaan we wat verder in op de historische achtergronden van wat nu 'de Horstermeer' genoemd wordt. Daarbij schetsen we ook hoe de delen met een hoge natuurwaarde zijn ontstaan en hoe bodemgesteldheid en waterhuishouding daartoe hebben bijgedragen.

Aan het eind van het rapport geven we enkele aanbevelingen voor verder beheer en verbetering.

Het overgrote deel van de polder wordt gekenmerkt door agrarisch gebruik, bewoning en enkele bedrijventerreinen. In het uiterste noorden, grenzend aan de Ankeveense Plassen, liggen enkele graslanden die vallen onder het Netwerk Nederlandse Natuur (NNN-gebieden). Een gebied van ongeveer 140 hectare rond de Radioweg is in beheer bij Natuurmonumenten als natuurgebied. Daarbij is inbegrepen een gedeelte grasland (weidegrond en hooiland met een kleine enclave ruigte met struikgewas; bij elkaar ruim 20 ha) dat door Natuurmonumenten wordt beheerd, maar eigendom is van Staatsbosbeheer. Het wordt deels gebruikt voor extensieve veeteelt (schapen, melkvee, shetlanders). In het midden ligt het gebouw van de voormalige NERA (zie historische beschrijving in hoofdstuk 5). Aan de westzijde staat een boerderij en liggen enkele niet door ons geïventariseerde stroken grasland (hooiland en weidegrond voor jong melkvee). Het overgrote deel van het natuurterrein bestaat uit natte, half-natte en min of meer droge rietruigte met enkele kleine bosjes en vrij veel struikgewas. Dat wordt beheerd als rustgebied. Het zuidelijke deel van de polder grenst aan de Kortenhoefse Plassen, westzijde (het Wijde Gat). De noordkant wordt begrensd door een brede tochtsloot, met daarachter landbouwpercelen (grasland, maïsakkers). Die vormen een ruime buffer naar het lintdorp langs de Middenweg.

Figuur 2 Bruine kiekendief boven de Tochtsloot, die de Horstermeerpolder in tweeën deelt. Op de achtergrond de bebouwing langs de Middenweg

Tijdens de verkenningsronde op 28 maart werden met vijf man (het team van de VWG met Nel Rense en Dirk Prop als gasten) de routes verkend en de hoofdkenmerken van het gebied toegelicht door Nynke van der Ploeg van Natuurmonumenten (verder NM). Nynke voorzag ons ook van

kaartmateriaal. De VWG stelde tablets beschikbaar voor invoering van de waarnemingen. Warner Reinink (NM) zorgde voor de juiste koppeling van de te onderzoeken gebieden, waarbij gebruik gemaakt werd van het Broedvogel Monitoring Programma (BMP) van Sovon. Onze dank gaat dan ook uit naar genoemde medewerkers van Natuurmonumenten, Dirk Prop (werkgroep broedvogelinventarisaties van de VWG), Jan Hermsen voor het gebruik van parkeergelegenheid bij het NERA-gebouw, Klaas van den Berg van Staatsbosbeheer (SBB) voor het rekening houden met onze aanwijzingen voor het maaibeleid, Klaas Stoker die als agrariër natuurvriendelijk de omringende landerijen gebruikt en op zijn erf vogels verwelkomt, Rob Moolenbeek voor aanvullende informatie over broedgevallen in de stallen, Rudy Schippers van de regionale Ringgroep voor informatie over broedgedrag van de kleine karekiet, alsmede het nog steeds voorkomen van het usutu-virus onder merels, en Sovon voor het gebruikte programma. Ook wonnen we informatie in over de mogelijke aanwezigheid van de ijsvogel als broedvogel bij Jelle Harder van de landelijke Ijsvogelwerkgroep. Erik de Haan (NM) verschaftte helderheid over een onduidelijkheid in een van de oude rapporten. Het onderzoek stond onder leiding van de coördinatoren Carel de Vink en Rien Rense. Als coördinatoren van de broedvogelinventarisatie danken wij ook nadrukkelijk de andere vrijwilligers van de Vogelwerkgroep voor hun inzet: Guido Band, Juun de Boer, Ellen de Bruin, Ricardo van Dijk, Koos Koopmans, Arda van der Lee, Ellen de Moel, Sandra Nikkessen, Frits Wolfswinkel.

Figuur 3 De inventariseerders gaan soms op in de ruigte

2. Werkwijze en discussie

2.1. BMP methode van SOVON

Voor haar inventarisatie-activiteiten maakt de VWG gebruik van het door Sovon ontwikkelde, gestandaardiseerde Broedvogel Monitoring Programma (BMP). Daarbij worden tijdens het inventariseren op een kaart alle gegevens van zang, roep en oogwaarnemingen ingevoerd op tablets. De waarnemingen worden voorzien van een codering. Bijvoorbeeld: zingend of baltsend individu, mogelijke nestplaats, transport van voedsel of ontlasting, e.d. Door dit programma worden ook maatstaven gehanteerd als 'datumgrens' (om bijvoorbeeld vogels op doortrek uit te sluiten) en 'fusieafstand' (gangbare onderlinge afstand tussen territoria). Op grond van deze, geautomatiseerde, criteria wordt het aantal territoria per soort vastgesteld. BMP-clustering gaat bij veel soorten ervan uit, dat er minimaal twee meldingen met een onderling tijdsverschil van minstens 10 dagen nodig zijn om te komen tot een geldig territorium. Er wordt gewerkt met strikte datumgrenzen. De eerste aankomstdata worden geïnterpreteerd als vogels op doortrek. Dat betekende bijvoorbeeld dat de eerste reeks zingende rietzangers (van 11 april; dat betrof 18 gevallen!) niet werd meegewogen. Blauwborsten die op 28 maart zingend present waren, zongen voor het BMP tevergeefs. In ieder geval ondersteunen die volgens het BMP ook niet latere waarnemingen en vervallen zij als ze niet door een latere reeks van meerdere datums worden overtroffen. Sovon wil zo vogels op doortrek uitsluiten.

Bij eerdere inventarisaties is de BMP methode niet gebruikt. Dat verklaart soms verschillen. Van der Winden (2015) redeneert anders: vogels zingen in hun beoogde territorium meteen na aankomst fanatiek. Zodra er gebroed wordt, laten ze zich minder tot heel niet meer horen. Van der Winden meent dat door het uitsluiten van vroege waarnemingen er zo ten onrechte broedgevallen worden genegeerd (mondelijke mededeling).

Overigens leverde de aanpak van het BMP voor de meeste soorten geen grote problemen op; de meeste conclusies sluiten aan bij onze bevindingen; zie ook verderop. Hoe oudere interpretaties tot stand kwamen, is ons niet bekend. De gehanteerde gebiedsgrenzen van die onderzoeken zijn ons ook niet bekend. Van der Winden telde ook broedvogels mee, die zich net buiten de door hem en ons gehanteerde grenzen bevonden (tureluur, grutto e.d.). Voor Kievit en tureluur hebben we bij de soortbesprekingen daarom ook 'over de sloot' gekeken. In de tabellen zijn zulke broedgevallen niet opgenomen.

Het BMP negeert bij vaststelling van territoria veelvuldig vogels die onder code 1 (volwassen individu) worden ingevoerd. Op de controlekaart zijn zij weliswaar ingetekend, maar ze worden niet gekoppeld aan erkende territoria. Code 2 (zang/balts) is dus meestal de minimumgrens om mee te tellen. Dat is in zoverre niet logisch, dat we van een bijvoorbeeld vrouwelijke rietgors (met dus een duidelijke binding met het gebied) niet mogen verwachten dat zij zich zingend meldt. Voor ons waren de vrouwelijke koekoeken evenzeer van belang als de roepende mannetjes. Nu heeft in deze beide gevallen dit weinig invloed gehad op de uiteindelijke resultaten. Dat geldt ook voor soorten die duidelijk niet als potentiële broedvogel werden ingevoerd (11x niet geldige waarneming van de watersnip, bijvoorbeeld). Anders lag dit voor bijvoorbeeld solo-waarnemingen (volwassen individu) van baardman, pimpelmees, rietzanger en dergelijke. Van de cetti's zanger (7x) en de merel (11 x) lagen dergelijke niet-meetellende individuen hoog. Maar voor een belangrijk deel wordt dat opgeheven door erop volgende waarnemingen met een hogere codering. Zo houden merel en cetti's zanger elk slechts twee mogelijk gemiste territoria over. Bedenklijk waren in onze ogen de erdoor 'niet geldige' waarnemingen van aanwezige wilde en krakeenden. Dat zal invloed gehad hebben op

het uiteindelijke aantal vastgestelde territoria. Dat komt naar ons idee nu te laag uit (zie voor een nadere toelichting BIJLAGE A SOORTBESPREKINGEN).

Figuur 4 De tellingen begonnen meestal een half uur voor zonsopkomst

De interpretatie in het veld speelt natuurlijk ook een rol. Zo zijn we spaarzaam omgegaan met het meetellen van rondvliegende krak- en wilde eenden. Alleen de vogels met duidelijke binding met het gebied (invallend, rondzwemmend, opvliegend) werden genoteerd. Bij twijfel werd een mogelijke waarneming genegeerd. Als voorbeeld dient een kreetje, dat door een van de tellers als kwartel, maar door diens medeteller als onderdeel van de zang van een bosrietzanger werd geïnterpreteerd. Ondanks extra oplettendheid volgden er geen nieuwe kwartelachtige geluiden. Herhaald bezoek van een buizerd aan dezelfde boom, waar zich op 28 maart een paartje bij een oud kraaiennest bevond, werd beoordeeld als 'waarschijnlijke nestplaats' en niet als 'bewoond nest'. Doorslaggevend daarbij was dat er op diezelfde plek geen voedselvluichten op volgden en er geen roepende jongen werden gehoord.

Waar wij door het opsplitsen van het onderzoeksgebied op bedacht moesten zijn, was het gevaar dat een tegen de grens van beide gebieden, of aan weerszijden van de weg liggend territorium tweemaal zou meetellen. Bijvoorbeeld de spotvogel die pal tegenover, maar soms pal naast het NERA-gebouw zong. Dat soort onterecht dubbel ingevoerde territoria werd in de controlefase, na de eerste autoclustering, gecorrigeerd. Verdacht waren bijvoorbeeld ook de 'oepenhopingen' van broedende vinken en goudvinken rond en tegenover NERA, maar ook de Kieviten aan weerszijden van de Radioweg. Doordat juist op die plaatsen voor genoemde soorten geschikte terreinen aanwezig waren, ontstond daar een soort verdichting van aanwezige broedparen. Voor alle getelde territoria in dergelijke gevallen werd gecontroleerd of die werden ondersteund door voldoende bewijs. Zo hebben we ernaar gestreefd om de uiteindelijke gegevens van deze 'grensgevallen' betrouwbaar te houden.

Duidelijk is dat iedere methode zijn voor- en nadelen kent. Bovendien hoeven we niet de illusie te koesteren dat een onderzoek als dit alle broedgevallen zou kunnen registreren. Het voordeel van een gestandaardiseerd programma is dat het vergelijkingswaarde heeft met andere onderzoeken in soortgelijke biotopen, en zeker ook bij komende vervolgonderzoeken. Voor het beheerbeleid van Natuurmonumenten zijn de resultaten zonder meer goed bruikbaar.

2.2. Organisatie van het onderzoek

Om het gebied goed te kunnen onderzoeken, werd een plan opgesteld om in drietallen of tweetallen het gebied ten zuiden (en zuidoosten) van de Radioweg en apart daarvan het deel ten noorden van deze weg (NERA-gebouw en omgeving) te bezoeken (zie BIJLAGE D ROUTEKAARTEN). Een onverwacht fenomeen was het instellen van tal van beperkende maatregelen ten gevolge van de coronacrisis. Gelukkig mochten we nog wel op pad! Teneinde de haalbaarheid van de onderlinge afstand van 1,5 meter binnen de teams te optimaliseren, werden alle teams afgeslankt tot tweetallen. Dat bood de gelegenheid om het zuidelijk deel in tweeën te splitsen. Dat dit een gelukkige greep was, bleek wel uit de tijd die elk van de drie zo ontstane sectoren vergde: een inventarisatieronde duurde tussen de drieënhalf en ruim vier (tot zelfs vijf) uur. De in deze drie sectoren te lopen afstanden bedroegen bij elk 5 tot 6 kilometer per keer. Dat het soms in wat kortere tijd kon, had meer te maken met hoeveel vogelzang er klonk (toptijd: eind april tot begin juni, wat meer tijd kostte) dan de lengte of begaanbaarheid van de trajecten. Al speelde dat laatste in toenemende mate een rol.

De beide 'helften' van de terreinen ten zuiden van de Radioweg werden samengevoegd door ze als 50%-telling in te voeren. Het deel ten noorden van deze weg werd als apart gebied ingevoerd. In de uitslagen geven we beiden weer als 'Noord' en 'Zuid' en zullen we de uitkomsten vervolgens samenvoegen tot een totaal van 'de Horstermeer'. In de vergelijking met oude gegevens, gaan we direct uit van het totaal aantal, zoals vastgesteld via de BMP-methode.

Als coördinator bezocht De Vink enkele malen het gebied voor een tussentijdse aanvulling (of om de begaanbaarheid van trajecten te polsen). De waarnemingen tijdens dergelijke onofficiële bezoeken zijn als 'nul-procent'-telling ingevoerd. Daarbij ging het alleen om waarnemingen die iets toevoegen aan het totaal (bijvoorbeeld een bevestiging van een vermoeden rond de aanwezigheid van de houtsnip). De late en nachttellingen werden grotendeels vanaf de Radioweg en de Ringdijk gehouden, met enkele insteken. Doel daarbij was vooral het aanvullen van de gegevens met nacht-actieve soorten (ralachtigen, houtsnip, uilen).

Door het opsplitsen van Zuid in tweeën, zagen we ons enkele malen genoodzaakt om (door gebrek aan beschikbare tellers) Noord enkele dagen later te inventariseren. In twee gevallen werden de geplande bezoeken over het weekeinde heen getild, omdat de zaterdagse weersverwachting te nat en winderig leek. In beide gevallen bleek dat terecht.

Figuur 5 De tellingen zijn vooral 's ochtends vroeg uitgevoerd, maar enkele 's avonds laat

2.3. Overzicht van de tellingen:

Voorverkenning

14 maart beknopte voorverkenning door de coördinatoren (400 kolganzen in Noord, foeragerend; verder geen waarnemingen genoteerd)

Volledige tellingen

28 maart	5:50 – 9:12 u (zon-op) Noord en Zuid
11 april	5:59 – 9:47 u (zon-op) Noord en Zuid
25 april	5:30 – 9:27 u (zon op) Noord en Zuid
9 mei	5:24 – 9:50 u (zon op) Noord en Zuid
9 mei	21:19 – 22:47 (avond) globaal N en Z
23 mei	4:45 – 8:30 u (ochtend) Zuid
25 mei	4:29 – 9:23 u (zon op) Noord
4 juni	5:26 – 8:50 u (ochtend) Zuid
11 juni	5:33 – 9:50 u (ochtend) Noord
16 juni	22:07 – 23:38 u (avond) globaal N en Z
20 juni	5:30 – 8:34 (ochtend) Zuid
23 juni	5:21 – 9:15 u (ochtend) Noord
6 juli	20:28 – 23:49 u (avond) globaal N en Z

Nul-procenttellingen: (aanvullende verkenningen)

18 maart	10:10 – 12:01 u (ochtend) Zuid (aanvullende routeverkenning)
17 april	9:24 – 12:17 u (ochtend) Noord (idem)
6 mei ^{1*}	21:19 – 21:58 u (avond) Zuid
20 mei	9:30 – 10:54 u (ochtend) Radioweg (beide gebieden)
31 juli	10:40-11:55 u (ochtend) Radioweg (beide gebieden)

¹ Op 6 mei werd een deel van de niet gemaaide route door het zuidoostelijke deel handmatig van hoge reuzenberenklauw ontdaan. Bij de daarbij gedane (geringe) vogelwaarnemingen ging het bijvoorbeeld om een mogelijk territoriale, roepende boomvalk. Een poging om de roep van de kwartelkoning op te nemen op 31 mei, na zonsondergang, leverde niets op. Dat bezoek is niet opgenomen in bovenstaand overzicht. Alleen een nieuw territorium van de meerkoet tijdens dat bezoek werd ondergebracht bij de ronde van 4 juni.

3. Weersinvloeden en begaanbaarheid:

Het voorjaar van 2020 kenmerkte zich door een zeer natte, koele periode in met name februari en opnieuw vanaf half juni tot half juli. Verder waren de maanden maart, april en mei vooral warm, zonnig en (te) droog. Voor onze tellingen betekende dit, dat de geplande data meestal gehandhaafd konden worden. Bij diverse tellingen kregen we te maken met de gevolgen van ochtendmist: via de hoge begroeiing liep het water onze laarzen binnen. Laarzen 'afgieten' na afloop... Dat overkwam ook een van ons die in een half dichtgegroeide sloot stapte.

Figuur 6 Volle laarzen en natte voeten na het inventariseren

Geleidelijk groeiden de routes dicht: metershoog riet- en brandnetelvelden, reuzenberenklauw, braamstruweel, kleefkruid en haagwinde maakten het volgen van de geplande routes lastig. In het meest oostelijke deel ging de 'weg' door dicht struikgewas. Kruip door, sluip door (soms op handen en voeten!). Natuurmonumenten heeft op ons verzoek diverse malen licht snoeiwerk en (vrij uitgebreid) maaiwerk verricht om de doorgang te waarborgen. Daarbij viel dat voor hen samen met de bestrijding van de reuzenberenklauw. Prettig dat we zo beter (en veiliger) doorgang hadden. Een bijkomend nadeel was het mogelijk storende effect op de broedvogels. Maar ook onze aanwezigheid zal de gebruikelijke rust (een van de sterke punten van het gebied!) niet echt bevorderd hebben.

Naast het effect van de coronamaatregelen op onze aanpak, was het door het wegvallen van het vliegverkeer opvallend stil. Zelden hebben we met zo weinig geluidshinder de vogelgeluiden kunnen registreren! Al blijft één ervaring anekdotisch: tijdens het doorkruisen van de weidegronden van SBB in Noord kreeg een patrouillerende politiehelikopter twee 'verdachte' figuren in het natuurreserveaat in het oog. Zij werden vervolgens getrakteerd op minutenlang oorverdovend lawaai... Mogelijk dacht men aan sabotage van 5G zendmasten. Uiteindelijk vlogen de 'lijfwachters' door.

Verdere verstoring valt er nauwelijks te melden. Bij de uit vroeger dagen overgebleven gebouwtjes, net ten zuidwesten van de bocht op de 'bult' lag geregeld rommel: blikjes, pizzadozen en dergelijke. De vaste wandelaars met honden op de vroege zaterdag gedroegen zich voorbeeldig. Toch vonden we in Noord ook uitwerpselen van een hond en een plastic zak diep het terrein in. De route van de bocht in de Radioweg naar de Ringdijk wordt regelmatig benut door trimmers en hondenbezitters, ondanks het hek en het verbodsbord.

4. Overig dierenleven

Dat brengt ons bij de zoogdieren en ander dierenleven. Schapen (Zuid), koeien (Zuidoost) en shetlandpony's (idem) zijn weinig verstorend aanwezig in voor hen bestemde terreinen. De aantallen bijenkasten (enkele bij NERA in wisselende aantallen, maar vaak te veel) net ten zuiden van de Radioweg zijn, gezien de rijkdom aan voedselplanten, verklaarbaar. Maar voor de concurrentie met inlandse bijensoorten mag hun aantal wel aan banden gelegd worden. Hazen zagen we sporadisch. De aanwezige reeën lieten zich tot maximaal 10 (meestal 3 à 4) exemplaren bij vrijwel alle bezoeken zien. Van de aanwezige muizensoorten zagen we niet meer dan wat torenvalk en buizerd zo af en toe vervoerden. Aangevreten resten van een eend verrieden de aanwezigheid van een vos. Uitwerpselen van kleine marterachtigen vonden we geregeld op de oversteekplanken van de sloten. Hermelijn, bunzing, boommarter...? Vleermuizen (watervleermuis) lieten zich zien in de avondschemering. En naast volop sporen van zijn aanwezigheid, kreeg een van ons zowaar de das te zien! Van de aanwezige zeggekorfslak zagen we er soms enkele. Veel talrijker waren diverse huisjesslakken en vooral (zwarte en oranje-bruine) naaktslakken. Met zoveel eetbaars, zou je egels verwachte. Die zagen we niet. Mollen bleken vooral op de kaden en Ringdijk aanwezig: daar zagen we de nodige molshopen. Ook waren daar wel muizenholletjes te bespeuren. Na zonsondergang lieten veenmollen zich horen, vaak in koor met (groene of meer-) kikkers. Reptielen hebben we niet aangetroffen. Slechts eenmaal werd een teek aangetroffen op het schoeisel van een teller.

Figuur 7 Het zeggekorfslakje is een zeldzaamheid, maar komt voor in de Horstermeerpolder

5. Historische schets

De Horstermeerpolder is in 1882 ontstaan door het inpolderen van het Horstermeer en het leegmalen met stoommachines. Een eerdere inpoldering in 1629 met windmolens was mislukt door de grote hoeveelheid kwelwater in het gebied. Tijdens de eerste en tweede wereldoorlog is de polder voor defensiedoeleinden geïnundeerd. Het Horstermeer was, net als het Naardermeer en het Bijlmermeer een natuurlijk meer. Het is dus niet, zoals de Vechtplassen, ontstaan door vervening of zandwinning. Het was een famous natuur- en vogelgebied, maar dat werd in die tijd nog niet breed gewaardeerd.

Terwijl het Horstermeer is veranderd in land, is veel van het omringende land door vervening en zandwinning juist veranderd in water. De kaart in Figuur 8 laat zien hoe de situatie van het voormalige droge land rond het vroegere water van de Horstermeer nu grotendeels is gespiegeld: water werd land, land werd water. (Herkomst: www.planviewer.nl/imro/files)

Figuur 8 Het Horstermeer werd land terwijl veel van het omringende juist water werd.

Na de inpoldering is het gebied ingericht voor de landbouw. In het Verkade album 'De Vecht' van 1915 schrijft Jac. P. Thijsse over de omvangrijke teelt van wilgenhout in de polder; die is na 1930 verdwenen. Langs de centrale Middenweg is steeds meer bebouwing en bedrijvigheid ontstaan. Er zijn verschillende tuinbouwbedrijven. In het noordoostelijke deel is in 1985 een grote waterzuiveringsinstallatie gebouwd. In het zuidoostelijk deel is zoveel kwel dat landbouw er erg moeizaam was; het verruigde na de tweede wereldoorlog. In 1950 is daar het radio-ontvangstation NERA (Nederhorst den Berg Radio) in gebruik genomen (zie Figuur 9). Door de drassige bodem was het gebied prima geschikt voor het ontvangen van korte golf-radiosignalen. In de omgeving stonden toen veel grote antennes. Het station is tot 2005 gebruikt. Het hoofdgebouw is nu een gemeentelijk monument en een bedrijfsverzamelgebouw. Van de antennes staan hier en daar nog fundamenten (zie Figuur 10).

Figuur 9 Het NERA gebouw is een enclave in het gebied

Figuur 10 Her en der staan in het terrein nog restanten van de vroegere antennes

In 1994 is Natuurmonumenten eigenaar geworden van een groot deel (119 ha) van dit zuidoostelijk deel, en sindsdien is het beheer gericht op natuur. Staatsbosbeheer heeft hier ook terreinen. In Figuur 11 staat een satellietopname van dit gebied; de structuur van het gebied is goed zichtbaar.

Figuur 11 Satellietfoto van het geïnventariseerde gebied en de omgeving in de Horstermeerpolder (herkomst Google Maps)

De provincie bezit nog circa 70 ha grond in het noordelijk deel van de Horstermeer met de bestemming natuur. Deze grond wil de provincie verkopen aan andere, particuliere natuurbeheerders (zie: Bronvermelding, Gooi en Eemlander). De natuurgebieden in de

Horstermeerpolder vallen voor een deel onder het Natuurnetwerk Nederland en/of het Europese natuurnetwerk Natura 2000.

Door de lage ligging van de polder en de waterdoorlatende bodem is de waterhuishouding een probleem. Er is langs de randen veel kwelwater vanuit de omliggende plassen dat teruggepompt moet worden. En in het centrale deel is veel brak kwelwater uit de diepe ondergrond dat naar de Vecht wordt afgevoerd, en moet worden 'verdund' door het inlaten van water uit het IJsselmeer. Dat laatste is echter voedselrijk en van slechte kwaliteit. In 2008 is door een commissie van de overheid voorgesteld om het waterpeil in drie delen (240 ha) van de polder te verhogen en deze gebieden te bestemmen voor natuur en voor waterberging bij wateroverlast in de omgeving. Dat heeft geleid tot felle protesten van de bewoners: zij vrezen dat het verhogen van het waterpeil o.a. zal leiden tot schade aan de bebouwing. Langs de Middenweg hangt nog een protestbord tegen het vernatten van de Horstermeerpolder en als hartenkreet: "PlasDras in onze polder: GROTE KOLDER!". Zie Figuur 12. De plannen zijn daardoor niet uitgevoerd. Er is wel een nieuw plan in ontwikkeling. Het plan voor waterberging is ingetrokken. De discussie over natuurontwikkeling en het waterbeheer duurt nog voort.

Figuur 12 Langs de Middenweg hangt nog een protestbord tegen het vernatten van de polder

6. Gebiedskenmerken en waterhuishouding

In 2016 is in opdracht van de provincie Noord-Holland door Ecologisch adviesbureau Van 't Veer & De Boer het rapport 'Natuur in en om de Horstermeerpolder' opgesteld. Het rapport is de voorzet voor het opstellen van een inrichtingsplan. De ontwikkeling daarvan is nog in procedure. De informatie in deze paragraaf is vooral ontleend aan dit rapport.

In de KNNV-publicatie 'Natuur& Landschap van de Vechtstreek' staat veel informatie over de omgeving van de Horstermeerpolder (zie: Bronvermeldingen en literatuur).

6.1. Landschap

De Horstermeerpolder is een bijna cirkelvormig gebied met een diameter van circa drie kilometer en een oppervlakte van 616 ha. De polder is omgeven door een ringdijk en ligt circa 2 meter lager dan de omgeving. Figuur 13 geeft een beeld van de verschillende landschappen in de polder.

Figuur 13 Het landschap van de Horstermeerpolder (situatie in het voorjaar van 2016) (Herkomst Van 't Veer en De Boer)

Er is veel agrarisch grasland. Het zuidoostelijk deel bestaat vooral uit rietland, ruigten en bos. Het heeft de bestemming natuur. De broedvogelinventarisatie is op dat deel gericht. Aanvankelijk was het ook bestemd voor landbouw, maar door de grote kwel is het agrarisch gebruik vanaf circa 1945 stapsgewijs beëindigd en is het gebied verruigd. Sinds 1994 is het van Natuurmonumenten.

6.2. Bodem en waterhuishouding: kwelwater

De bodem van de Horstermeerpolder is in prehistorische tijden in het westelijk deel gevormd door afzettingen van klei en veen vanuit de Vecht en in het oostelijk deel door dekzanden van het Gooi. De bodem is daardoor waterdoorlatend en er is veel kwel. Gemiddeld is de kwel in de gehele polder 14 mm/dag; langs de noord- en zuidrand is de kwel 30 à 75 mm per dag. De gemiddelde kwel is circa 8 x de natuurlijke neerslag (regen). Het kwelwater langs de randen is vooral afkomstig uit de omliggende plassen en daardoor zoet. In de laagstgelegen delen is het kwelwater afkomstig uit de diepe ondergrond en brak. De lozing van het kwelwater naar de Vecht (36 miljoen m³ per jaar) betekent een aanzienlijke zoutbelasting (17.000 ton chloride). Om de negatieve gevolgen daarvan te

verminderen moet jaarlijks meer dan 100 miljoen m³ gebiedsvreemd zoet water worden ingelaten in het Vechtplassengebied. Doordat dit water voedselrijk is, heeft het allerlei negatieve effecten op de waterkwaliteit in deze natuurgebieden. De Horstermeerpolder kan in droge periodes met water uit het IJmeergebied worden doorgespoeld om de verzilting te beperken. Dat is in de praktijk weinig effectief gebleken (Bron: Achtergrondrapport peilbesluit Horstermeerpolder en Meeruiterdijksepolder).

Uit de aanliggende Ankeveense en Kortenhoefse Plassen stroomt via kwel veel water naar de Horstermeerpolder. Om het verdrogen van deze plassen tegen te gaan en de achteruitgang van de waterafhankelijke natuurwaarden te stoppen zijn begin jaren negentig verschillende peilgebieden langs de zuid- en oostkant van de polder via dammen en stuwen aan elkaar gekoppeld, en wordt via een gemaal in het oosten van de polder het zoete kwelwater uit dit gebied weer teruggepompt naar de Kortenhoefse Plassen. Het waterpeil in dit zogenaamde AnKo-gebied is iets verhoogd (AnKo: Verdrogingsbestrijding **AN**keveense en **KO**rtenhoefse plassen). Vermeldenswaard is nog dat bij het begin van dit project door de vernatting ruige, drassige graslanden ontstonden waarin kritische vogelsoorten als kwartelkoning, watersnip en wintertaling gingen broeden. Het gebied veranderde later in rietland en de bijzondere vogelsoorten verdwenen.

6.3. Natura 2000-gebieden en NNN-gebieden (NNN: NatuurNetwerkNederland)

In de Horstermeerpolder is 230 ha aangewezen als natuurgebied (zie Figuur 14). Bijna al dit gebied is onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland. Met dit netwerk wil de overheid de Nederlandse natuur behouden en versterken. Het deel in het zuiden is in Europees verband ook aangewezen als Natura 2000 gebied. Deze 140 ha zijn onderdeel van het Natura 2000-gebied 'Oostelijke Vechtplassen', dat 7.000 ha groot is.

Figuur 14: Natura 2000 en NatuurNetwerkNederland-gebieden in de Horstermeerpolder (Herkomst: Van 't Veer en De Boer)

6.4. Natuurontwikkeling

In het rapport van Van 't Veer en De Boer staat een uitvoerige ecologische analyse van de ontwikkelingsmogelijkheden voor de natuur in de Horstermeerpolder. Daarbij is ook uitgebreid ingegaan op de betekenis voor de vogelstand. Voor de natuurontwikkeling is er (heel kort samengevat) vanuit gegaan dat in de oeverlanden het waterpeil wordt verhoogd, en dat het extra kwelwater daardoor in het NERA gebied wordt afgevangen en teruggepompt naar de Kortenhoefse Plassen.

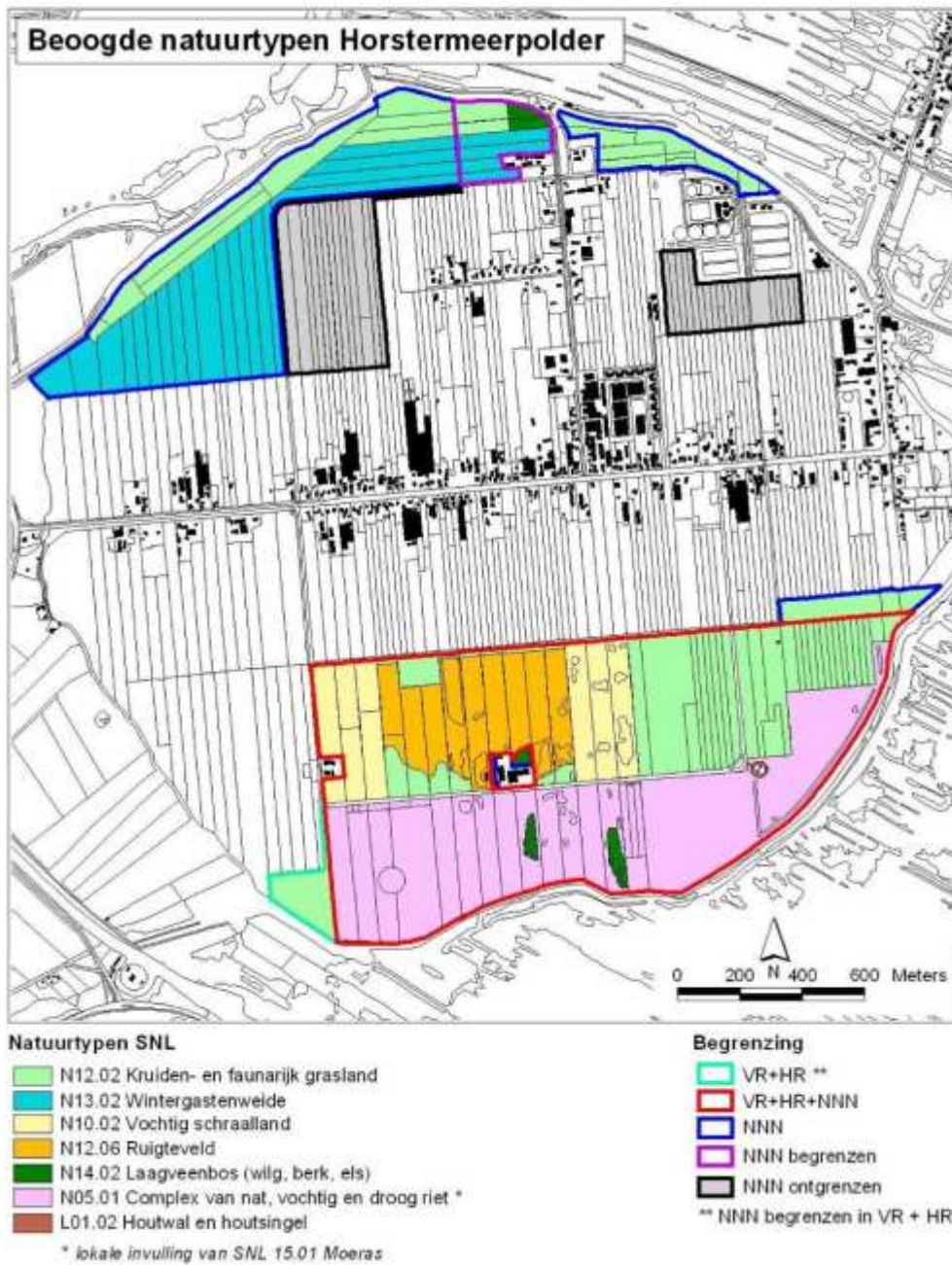
In een eindconclusie is een beeld geschetst van de mogelijke natuurontwikkeling voor drie deelgebieden:

- het open polderlandschap in het noordelijk deel van de polder
- het NERA-landschap: de natuurterreinen ten noorden van de Radioweg
- de nieuwe oeverlanden: de natuurterreinen ten zuiden van de Radioweg.

Het 'open polderlandschap' is een open landschapstype met hoofzakelijk een agrarisch gebruik. Het landschap bestaat uit graslanden en smalle sloten. In de kwelzone ligt een loofbos dat zich kan ontwikkelen tot 'laagveenbos'.

Het NERA-landschap wordt een halfopen en gevarieerd coulisselandschap. Het bestaat uit een afwisseling van 'kruiden- en faunarijke graslanden', orchideerijk 'vochtig schraalland' en 'ruigtevelden' met droog riet en wilg. Deze ruigtevelden vormen een belangrijk leefgebied voor rietvogels, bijzondere struweelvogels (nachttegaal, spotvogel) en ringslang. Langs de oevers zijn kansen voor noordse woelmuis aanwezig. Ten opzichte van de huidig toegewezen natuurtypen, wordt het landschap opener en gevarieerder.

De oppervlakte moeras wordt verplaatst naar de nieuwe oeverlanden. Grote bosoppervlakten zullen worden teruggezet in struweel en bos met een kleiner oppervlak. De nieuwe oeverlanden worden een brede zone met een complex van droog, vochtig en nat rietland in het zuidelijk deel van het Natura 2000-gebied. De overjarige rietlanden zijn van belang als leefgebied voor de Natura 2000-soorten noordse woelmuis, rietzanger, snor en zeggekorfslak. Bij een verbeterde inrichting en hydrologie ontstaan volgens genoemd rapport ook kansen voor roerdomp, porseleinhoen en purperreiger. Plaatselijk kunnen kleine geïsoleerde oppervlakten met laagveenbos ontstaan, waarin de ijsvogel kan broeden. De rietlanden betreffen een lokale invulling van het natuurtype moeras. Grote oppervlakten met ondiep, open water worden niet nagestreefd. Omdat de in te richten rietzone qua ligging en ecologie goed overeenkomt met de voormalige oeverlanden van de Horstermeerpolder, is de natuur- en cultuurhistorische waarde van deze zone potentieel zeer groot. In Figuur 15 zijn de beoogde natuurtypen voor de Horstermeerpolder weergegeven.

Figuur 15 Beoogde natuurtypen in de Horstermeerpolder volgens het rapport 'Natuur in en om de Horstermeerpolder' (Herkomst: Van 't Veer en De Boer)

7. Vogellevens

7.1. Overzicht

Het gevarieerde landschap van de Horstermeer levert ook een gevarieerde vogelbevolking op. Dit broedvogelverslag richt zich voornamelijk op de aanwezige broedvogels. Maar ook buiten het broedseizoen kenmerkt het gebied zich als een gewild domein voor veel vogels. Een deel van de vogels is jaarrond present. Voor andere is het een gewilde tussenstop tijdens de trek. Een goed voorbeeld daarvan is de watersnip, die we tot begin mei konden begroeten. Voor andere is het gebied een nuttig foerageergebied in de wintermaanden. Tijdens onze voorverkenning bevonden zich op de weilanden in Noord ruim 400 kolganzen. De boer die deze weilanden pacht, verjaagt kol- en grauwe ganzen regelmatig. Ook kramsvogels mochten we meermalen begroeten. De grote zilverreiger is er voornamelijk in de wintermaanden aanwezig. Dat geldt ook voor de tientallen smienten langs de Tochtsloot, de goudhaantjes rond het NERA-gebouw, en veel andere winterse bezoekers. Verder zijn er passanten die het gebied sporadisch aandoen. De beflijsters die we er aantreffen zijn daarvan een goed voorbeeld. Van ouds zou ook de klapekster tot de doortrekkende soorten hebben behoord. Ook de blauwe kiekendief behoort tot de trekvogels die soms enige tijd pleisteren in de Horstermeer en directe omgeving.

Figuur 16 De koekoek hoorden en zagen wij vaak, maar is lastig te inventariseren

Ook zijn er trouwe bezoekers die niet in het gebied zelf, maar wel in de omgeving tot broeden komen. Vermoedelijk hoort de kerkuil tot deze categorie. Een grensgeval is de grauwe gans, die massaal op het grasland aanwezig kan zijn en ook mogelijk in het gebied nestelt, maar van wie we geen aanwijzingen gevonden hebben van broedresultaat. Pertinente ontbrekers zijn er ook. Het gebied lijkt echt wel geschikt voor de kleine bonte specht en de staartmees. De laatste soort werd eenmalig aangetroffen (paartje). Goed voor een geldig territorium, maar wij betwijfelen of er een broedpoging heeft plaatsgevonden. Wat maakt dat kauwen en eksters het niet de moeite waard vinden om ten zuiden van de Tochtsloot te foerageren (laat staan om er te broeden)? De Turkse tortel zagen we ook alleen hoog overvliegen. Bij de hoge overvliegers hoorden ook regelmatig de lepelaars en aalscholvers. Dat is ooit anders geweest.

7.2. Vogellevens in vroeger tijden

Verderop zullen we ingaan op de recentelijk verdwenen broedvogelsoorten. Maar het is historisch gezien wel het vermelden waard, dat de Horstermeer in zijn waterrijke tijden een belangrijke broedplaats vormde voor met name de aalscholver, purperreiger en lepelaar. Rond 1850 bevonden zich in dit (nog niet drooggemalen) meer mogelijk de enige broedkolonies van deze soorten in ons land. De literatuur maakt melding van het 'oogsten' van duizenden eieren en jongen van beide soorten, alsmede van de toen eveneens aanwezige kwak. Wij citeren hier Van 't Veer en De Boer: *De oeverlanden van de Horstermeer genoten in de periode 1850-1880 grote bekendheid als broedkolonie voor lepelaars, aalscholwers en purperreigers. Volgens schatting broedden er omstreeks 1851 zo'n 1000 lepelaars, 1000 aalscholwers en 600 blauwe reigers en purperreigers. Ook kwak kwam als broedvogel voor. Na de inpoldering in 1882 zijn de broedkolonies verloren gegaan. De lepelaars en purperreigers verhuisden naar het Naardermeer, de aalscholwers kwamen in een eendenkooi bij Lekkerkerk terecht.* Ook andere bronnen (zoals Bakker et al) bevestigen dit bericht. Van kunstschilder Willem Roelofs is een verslag van kort voor de inpoldering bekend. Hij bezocht de Horstermeer in 1879 en vermeldt in een artikel uit 1880 naar aanleiding van een voor vogels verloren gegaan meer bij Rotterdam: *Men had mij vaak gesproken van een dergelijke plek bij Vreeland aan de Vecht, en toen ik in het laatst van Mei van het vorige jaar in den omtrek was, besloten wij aan de zogenaamde Horstermeer en hare gevleugelde bewoners een bezoek te brengen. De jagtopzichter van den eigenaar bracht ons in een schuitje zoo dicht mogelijk, door riet en waterplanten heen, bij de vogelnesten, die zich op een, van alle zijden door water ingesloten grond bevinden. Van dien kant was het moeielijk aan land te gaan, zonder gevaar te loopen van door den veenachtigen grond te zakken, en wij moesten ons tevredenstellen met, op de banken van het schuitje staande, op zekeren afstand de vogels te zien. De kolonie bestaat hier uit eenige honderden vogels van twee soorten, Aalscholwers en Lepelaars. Van de overige soorten maakt hij geen melding. Hij beschrijft een nat gebied met drijftillen en veel riet. De aalscholwers broedden in wilgenopslag. De lepelaars in de rietvelden. In het artikel staat zelfs een foto van aalscholwers en lepelaars in het vroegere Horstermeer: zie Figuur 17.*

Figuur 17 Illustratie uit het verslag van W.Roelofs over het vogelleven in de Horstermeer omstreeks 1880 met lepelaars en aalscholwers

7.3. Passanten, buren en toevallige gasten

Tijdens onze rondes werden de volgende niet broedende soorten in en boven het gebied waargenomen: aalscholver, grote zilverreiger, purperreiger, blauwe reiger, ooievaar, lepelaar, kolgans, brandgans, grote Canadese gans, slobbeend, smient, wintertaling, havik, boomvalk, scholekster, tureluur, watersnip, bokje, regenwulp, oeverloper, grote en kleine mantelmeeuw, stormmeeuw, zilvermeeuw, kokmeeuw, zwartkopmeeuw, visdief, gierzwaluw, huiszwaluw, oeverzwaluw, kramsvogel, beflijster, koperwiek, tapuit, paapje, kauw, appelvink, sijs, barsijs. Ook werd de halsbandparkiet enige malen gehoord. Dat deze exoot hier broedt, lijkt niet aannemelijk, maar dat zou in de toekomst kunnen veranderen. Zoiets geldt ook voor de groene specht, die eenmaal zeker, en eenmaal met twijfel werd gehoord. Tijdens een van de onofficiële bezoeken achteraf (2 juli) werd de visarend gezien; deze bleef vervolgens jagen boven de Kortenhoefse Plassen. Dat is ook het doelgebied van de veelvuldig overvliegende aalscholwers en de af en toe passerende visdieven.

Havik en boomvalk zijn potentiële broedvogels. De eerste was regelmatig jagend te zien. De boomvalk leek door zijn gedrag zich te willen vestigen, maar werd vervolgens niet meer waargenomen. Er zijn voldoende ongebruikte kraaiennesten beschikbaar. De Canadese ganzen bevonden zich in de Kortenhoefse Plassen en vlogen af en toe over. De scholekster broedt in het dorp, evenals de ooievaar. De suggestie dat de purperreiger een mogelijk toekomstige broedvogel zou kunnen worden (Van 't Veer en De Boer), zou vragen om een stevige vernatting. Tureluur (en mogelijk de houtsnip) broeden net buiten de grenzen van het NM/SBB-gebied. We besteden aan de tureluur toch enige aandacht in ons verdere verslag per soort. De oeverzwaluwen broeden aan de rand van het dorp in de gronddepots van het bedrijf CITO.

Figuur 18 De cetti's zanger is een nieuwkomer in de Horstermeerpolder

8. Broedvogels in 2020

In onderstaande overzichten houden we ons aan de resultaten volgens de gehanteerde BMP-methode. Ook bij vergelijking met oudere gegevens houden we ons aan de BMP-getallen. Enkele soorten uit de aangrenzende gebieden worden hieronder niet, maar in volgende overzichten wel meegenomen. Waar onze indrukken afwijken van onderstaande aantallen, lichten we dat toe in de SOORTBESPREKINGEN (zie BIJLAGE A SOORTBESPREKINGEN).

Tabel 1 Aantal territoria per vogelsoort in de Horstermeer in 2020

Soort	Noord	Zuid	Totaal
Roerdomp	-	1	1
Knobbelzwaan	-	-	0
Grauwe gans	8	4	12
Nijlgans	2	4	6
Bergeend	-	1	1
Krakeend	3	10	13
Wilde eend	11	32	43
Soepeend	1	1	2
Kuifeend	3	1	4
Wespendief	1	-	1
Bruine kiekendief	-	1	1
Buizerd	1	1	2
Sperwer	-	1	1
Torenavalk	2	1	3
Fazant	1	5	6
Waterral	1	1	2
Kwartelkoning	-	1	1
Waterhoen	4	2	6
Meerkoet	3	1	4
Kievit	2	1	3
Houtsnip	-	1	1
Holenduif	1	-	1
Houtduif	11	2	13
Koekoek	2	2	4
Bosuil	1	1	2
Ijsvogel	1	-	1
Groene specht	1	-	1
Grote bonte specht	4	3	7
Boerenwaluw	13	1	14
Graspieper	9	8	17
Witte kwikstaart	3	2	5
Winterkoning	26	32	58
Heggenmus	4	5	9
Roodborst	2	1	3
Nachtegaal	3	9	12
Blauwborst	1	19	20
Roodborsttapuit	3	12	15
Merel	13	11	24
Zanglijster	8	5	13
Cetti's zanger	-	10	10

Broedvogels van de Horstermeer 2020

Soort	Noord	Zuid	Totaal
Sprinkhaanzanger	14	21	35
Snor	3	12	15
Rietzanger	24	46	70
Bosrietzanger	14	27	41
Kleine karekiet	14	32	46
Spotvogel	4	8	12
Braamsluiper	2	1	3
Grasmus	17	25	42
Tuinfluitier	21	23	44
Zwartkop	28	21	49
Tjiftjaf	24	33	57
Fitis	22	24	46
Grauwe vliegenvanger	3	-	3
Baardman	-	1	1
Staartmees	-	1	1
Matkop	1	3	4
Pimpelmees	5	5	10
Koolmees	8	9	17
Boomkruiper	5	2	7
Gaai	1	1	2
Raaf	1	-	1
Zwarte kraai	3	2	5
Spreeuw	1	-	1
Huisemus	2	-	2
Vink	6	5	11
Groenling	2	1	3
Putter	5	9	14
Kneu	2	3	5
Goudvink	2	5	7
Rietgors	7	20	27

In totaal:

68 soorten (70 waarvan 1 niet geldig – knobbelzwaan - en de 'soepeend' als hybride, dus 68 in totaal).

En 923 getelde territoria (Noord: 58 soorten en 390 territoria; in Zuid: 59 soorten; 533 territoria)

Oppervlakte:

Noord: 61.09 ha (waarvan ongeveer 25% SBB)

Zuid: 77.1 ha (waarvan plm. 18% SBB)

Totaal: plm. 138.2 ha (plm. 30.75 ha SBB)

Aan de westzijde werden de weilanden (plm. 12 ha NM) niet geteld.

Categorieën vogels(zie BIJLAGE E INDELING BROEDVOGELS IN CATEGORIEËN):

moeras (roerdomp, bruine kiekendief, kwartelkoning, snor e.d.):

- 13 soorten (260 territoria);

droge ruigte (fazant, roodborsttapuit, grasmus, cetti's zanger):

- 4 soorten (73 territoria);

bos/struikzone (buizerd, bosuil, houtduif, winterkoning, merel, zwartkop, vink e.d.):

- 36 soorten (453 territoria);

water (eenden, meerkoet, ijsvogel):

- 7 (met 'soepeend' 8) soorten (74 territoria);

grasland (ganzen, Kievit, graspieper):

- 4 soorten (38 territoria);

erfvogels (boerenzwaluw, witte kwikstaart, grauwe vliegenvanger, spreeuw en huismus)

- 5 soorten (25 territoria).

Duidelijk is dat de soorten van bos en struikzones de andere groepen ruimschoots overtreffen in aantal (plm. 50% van alle getelde territoria), met de moerassoorten als goede tweede ($\pm 29\%$).

Figuur 19 De wespindief is een nieuwe soort

9. Vergelijking 2020 met 2015

9.1. Vergelijking van gegevens van 2015 en 2020

Bij het rapport over 2015 moet het volgende worden vermeld. In dat jaar verrichtte Carel de Vink (vaak geholpen door Ellen de Moel) voor de te verschijnen Vogelatlas van Sovon een zogenaamd 'golden grid'- onderzoek. Kilometerhokken van een vierkante kilometer werden in het winterhalfjaar en in de lentemaanden binnen een uur geïnventariseerd. Dit betrof een gebied in het dorp rond de Middenweg en het meest westelijke deel van het natuurgebied. Op verzoek van Erik de Haan (NM) werd ook de rest van het natuurgebied globaal meegenomen. Dat gebeurde vanaf de Radioweg en vanaf de Ringdijk, met één insteek tegenover NERA. Duidelijk mag zijn dat het onderzoek van Van der Winden van datzelfde jaar veel grondiger heeft plaatsgevonden. De tabel volgt zijn bevindingen. Toch geeft het globale onderzoek voor Sovon enkele interessante aanvullingen. Die worden tussen haakjes in de tabel vermeld. De rest van dat aanvullende onderzoek wordt genegeerd, omdat dit niets toevoegt. Van de meeste soorten liggen bij De Vink/De Moel de aantallen aanzienlijk lager. Logisch, gezien het beperkte karakter.

De conclusies in het onderzoek van De Vink/De Moel zijn gebaseerd op herhaalde waarnemingen van een aanwezige soort. Het vaststellen van broedverdacht gedrag werd door hen niet echt nagestreefd. Vandaar dat er meermalen uitgegaan werd van nul tot enkele territoria. Waarnemingen van paapjes beantwoordden aan de BMP-norm voor een geldig territorium. Waaks gedrag (vrouw) eind mei en man op de uitkijk in juni. Resultaat werd evenwel niet waargenomen. Van de witte kwikstaart werden 2 nesten vastgesteld; een derde (en mogelijk vierde) broedgeval zijn op grond van aanwezige paren zeer aannemelijk. Dergelijke waarnemingen vormen een waardevolle aanvulling op het verslag van Van der Winden.

Voor zover het ons beschikbare verslag van Van der Winden (Broedvogels van de Horstermeer in 2015, def.) geen aantallen geeft, zijn de getallen van dat onderzoek uit Van 't Veer en De Boer aangehouden. In onderstaand overzicht wordt daarvoor dus meermalen ook geput uit hun gegevens, waarbij de ontbrekende soorten in 2015 worden aangevuld uit het rapport van De Vink/De Moel.

TABEL 2 Onderzoek van Van der Winden met (tussen haakjes) aanvullingen van De Vink/De Moel. Tevens de officiële aantallen in 2020. In een extra kolom geven we de maximaal op 1 teldatum genoteerde exemplaren in 2020 (ter benadering van de wijze van het vaststellen van territoria door Van der Winden). Waar onze indruk afwijkt van de BMP-score, staat dat in BIJLAGE A aangegeven. Hieronder houden we ons aan de BMP-aantallen. Mogelijk heeft Van der Winden de 'soepeend' meegeteld bij de wilde eend, vandaar vermelding van deze 'soort' tussen haakjes:

Broedvogels van de Horstermeer 2020

Aantallen territoria in de Horstermeer (en directe omgeving) in 2015, vergeleken met 2020

Tabel 2: Vergelijking van de broedgegevens in 2020 met die van 2015

Soort	Totaal '15	Totaal 2020	Maximaal 2020
Roerdomp	-	1	nvt
Knobbelzwaan	1	0	nvt
<i>Grauwe gans</i>	- (0 à 1)	12	nvt
Nijlgans	4	6	7 (A)
Bergeend	3	1	2 (E)
Wilde eend	63	43	59 (B)
(Soepeend)	-	2	1
Krakeend	38/17*	13	14 (C) (E)
<i>Wintertaling</i>	- (0 à 2)	-	-
Kuifeend	4	4	4 (B) (E)
Wespendief	-	1	nvt
<u>Bruine kiekendief</u>	1	1	nvt
Buizerd	1	2	3 (D)
Sperwer	1**	1	nvt
Torenavalk	2	3	2 (F)
Fazant	5	6	5 (B)
<u>Kwartelkoning</u>	-	1	nvt
Waterral	1 (1 à 2)	2	2 (H)
Waterhoen	-	6	nvt
Meerkoet	5	4	6 (B)
Houtsnip	1	1	+
Tureluur***	4	***	nvt
Kievit ***	9	3	2 (3x)
Grutto***	1	-	-
Holenduif	-	1	nvt
Houtduif	11	13	12 (C)
Koekoek	2	4	6 (2 v, 4 m) (D)
Bosuil	1	2	1 (2x)
Kerkuil	1	+	1
Ijsvogel	-	1	nvt
Groene specht	-	1	nvt
Grote bonte specht	2	7	6 (B)
<u>Graspieper</u>	12	17	11 (B)
Boerenzwaluw	11 (12 à 15)		
<i>Witte kwikstaart</i>	- (3 à 4)	5	4 (D)
Winterkoning	58	58	45 (D)
Heggenmus	12	9	5 (E)
Merel	34	24	25 (C)
Zanglijster	9	13	15 (E)
<u>Roodborsttapuit</u>	6	15	12 (D)
<i>Paapje</i>	- (1)	-	-
Gekraagde roodstaart	1	-	-
Roodborst	9	3	6 (B)
<u>Nachtegaal</u>	15	12	16 (C)
<u>Blauwborst</u>	14	20	14 (B)
Cetti's zanger	-	10	9 (B)
<u>Sprinkhaanzanger</u>	40	35	35 (C)

Broedvogels van de Horstermeer 2020

Soort	Totaal '15	Totaal 2020	Maximaal 2020
<u>Snor</u>	1	15	8 (D)
<u>Rietzanger</u>	138	70	70 (C)
Kleine karekiet	52	46	25 (D)
<u>Bosrietzanger</u>	66	41	20 (E)
<u>Spotvogel</u>	4	12	10 (F)
<u>Grasmus</u>	34	42	34 (E)
Braamsluiper	1	3	2 (F)
Tuinfluitier	24	44	30 (G)
Zwartkop	27	49	48 (C)
Tjiftjaf	54	57	82 (B)
Fitis	43	46	35 (C))
<u>Grauwe vliegenvanger</u>	5	3	2 (G)
<u>Baardman</u>	-	1	nvt
Staartmees	1	1	1
<u>Matkop</u>	2	4	4 (C)
Pimpelmees	4	10	9 (C)
Koolmees	7	17	11 (B)
<u>Boomkruiper</u>	2	7	5 (E)
<u>Spreeuw</u>	- (1 à 2)	1	nvt
<u>Huismus</u>	- (5)	2	nvt
<u>Ringmus</u>	- (0 à 1)	-	-
Gaai	2	2	3 (2x)
Raaf	-	1	3 (A)
Zwarte kraai	4	5	6 (2x)
Vink	4	11	12 (C)
<u>Putter</u>	11	14	14 (B)
<u>Kneu</u>	3	5	4 (C) (E)
Goudvink	2	7	4 (F)
Groenling	4	3	2 (B)
Rietgors	36	27	19 (E)

In 2015: 57 soorten (+8 aangevuld = 65); in 2020: 69 soorten

Gebuurde symbolen: – afwezig; + wel gezien, waarschijnlijk geen territorium; cursief: niet in Van der Winden 2015, wel De Vink/De Moel 2015; onderstreept: soorten met SNL/Natura2000-status. Zie voor toelichting van de derde kolom hieronder.

*Om onduidelijke redenen wordt in van 't Veer en De Boer voor de krakeend een afwijkend aantal territoria (17) vermeld. Mogelijk is dat later door Van der Winden gecorrigeerd? Het sluit beter aan bij onze bevindingen.

**Het nest van de sperwer bevond zich in 2015 (anders dan V.d. Winden aangeeft op zijn kaartjes) buiten het natuurgebied in een bosje, oostelijk van het onderzoeksgebied en werd daarom door De Vink/De Moel alleen in de toelichting genoemd en niet in de lijst opgenomen. In 2020 lag het wel binnen de grenzen (zie BIJLAGE A).

*** Buiten het telgebied aangetroffen. Ook in 2015 kwam de tureluur, evenals in 2020 alleen in de omringende weilanden voor. De Vink/De Moel hebben de grutto niet eenmaal vastgesteld. Dat is opmerkelijk! De Kieviten broedden in 2015 alle ten noorden van de Tochtsloot, dus ook buiten het telgebied. Uitzondering vormde één paar dat pal ten westen van de boerderij nestelde in de graslanden van Dhr. Stoker (de binnen het gebied gevestigde boer). In 2020 werden deze weilanden (ten westen van de Radioweg) niet meegenomen. Overigens had dat alleen gevolgen voor de aantallen graspiepers (1 paar) en 1 paar van zowel tureluur als Kievit; tureluur en Kievit broedden in meerderheid ten noorden van de Tochtsloot. In 2020 broedden er 3 paartjes van de Kievit en ook 3 van de tureluur buiten het door ons onderzochte natuurgebied. Zie verder BIJLAGE A.

In de kolom 'Maximaal 2020' is voor een aantal soorten (afhankelijk van de aanvullende waarde) het maximum tijdens één telronde vermeld. Daarbij gaan we uit van 8 rondes: eind maart (A), begin april (B), eind april (C), begin mei (D), eind mei (E), begin juni (F), eind juni (G), begin juli (H). Ronde H betrof een avondronde, waarbij geen 100 procent dekking werd nagestreefd. Bij roofvogels, meerkoeten/waterhoentjes, eenden en (nijl)ganzen ging het om paartjes en/of waakzame mannetjes, dan wel opgeschrikte vrouwtjes van mogelijke nestplek. De soorten die worden aangegeven met 'niet van toepassing' (nvt) gaven ofwel geen verschil met het eindresultaat, of werden niet frequent geteld (grouwe gans, omdat er veel niet broedende exemplaren waren; boerenzwaluw, omdat de voornaamste gegevens op één datum werden verkregen door neststelling, enz.).

9.2. Analyse

Alleen al vergelijking tussen de eerste kolom (Van der Winden 2015) en de laatste (maxima 2020) geeft opvallende verschillen te zien. De maximale aantallen vallen niet 1 op 1 samen met de aantallen territoria volgens het BMP. Enerzijds is er sprake van (mogelijke) doortrek; anderzijds kunnen er ook op de maximum-data vogels gemist zijn, die door waarnemingen op andere data wel meetelden voor het vaststellen van een territorium. Voorbeeld: maximumaantal bosrietzanger (20), maar ruimschoots meer territoria (41).

Vergeleken met 2015 waren er in 2020 3 tot 6 soorten verdwenen: wintertaling?, grutto, kerkuil?, paapje, gekraagde roodstaart en ringmus? en 9 tot 10 soorten nieuw: roerdomp, wespindief, kwartelkoning, holenduif, ijsvogel, groene specht (?), cetti's zanger, baardman, en raaf. Er bleven 18 soorten min of meer gelijk; 15 soorten gingen achteruit en 26 soorten namen toe.

De sterkste afnames, uitgaande van V.d. Winden/Van 't Veer en De Boer en het BMP, betroffen de volgende soorten (meer dan één-derde afgenomen): bergeend, Kievit en roodborst (elk 67%), kraakeend (65 of 24%), rietzanger (51%), grouwe vliegenvanger (40%), bosrietzanger (38%) en (met bijna 1/3 deel, namelijk 32%) de wilde eend.

De sterkste toename (meer dan verdubbeld) zien we bij: snor (1500%), grote bonte specht, pimpelmees, boomkruiper en goudvink (elk 250%), vink (175%), roodborsttapuit (150%) en vijf soorten met exact een verdubbeling (100% toegenomen), namelijk buizerd, waterral, koekoek, bosuil en matkop.

9.3. De meest opvallende verschillen:

Deze laten zich soms maar moeilijk verklaren, zelfs als het verschil in telmethode in ogenschouw wordt genomen. Zo staat tegenover de opvallende toename van de snor de zeer grote afname van soorten als rietzanger, bosrietzanger en in mindere mate kleine karekiet. Globaal kunnen we vaststellen dat de meeste afnames in aantal moeraszangers betreffen, terwijl de soorten van de struikzones en boomrijke gedeelten (grote bonte specht, boomkruiper, e.d.) zijn toegenomen. Maar hoe verklaren we dan de afname van de grouwe vliegenvanger? Heeft die soort een minder goede periode door de omstandigheden in het winterkwartier of tijdens de trek? Zonder verder op de details tussen deze beide 'scores' in te gaan, geven we hieronder een breder overzicht van het huidige onderzoek in vergelijking tot een aantal eerdere onderzoeksjaren. In de soortbeschrijving (BIJLAGE A) wordt verder ingegaan op de veranderingen per soort, maar enkele opvallende zaken vatten we na onderstaande tabel samen.

10. Vergelijking 2020 met oudere gegevens

In Tabel 3 staan de gegevens van broedvogelonderzoeken uit 1993, 2004, 2015 en 2020 (bron: Van 't Veer en De Boer. Oudere overzichten vertonen hinderlijke hiaten). Het is ondenkbaar dat in 1993 soorten als wilde eend en fazant ontbraken, maar zij worden in Van 't Veer en De Boer niet vermeld. In 2004 lijken de graslanden niet te zijn geteld: alleen de kievit wordt met 1 paar present gemeld. In 2015 ontbreken enkele soorten van het boerenerf. Bovendien worden daarin ook broedgevallen van (net) buiten de gebiedsgrenzen meegeteld. Voor 2020 worden de BMP-aantallen vermeld. Voor zover wij soms een daarvan afwijkende indruk hadden, staat dit aangegeven in BIJLAGE A.

Tabel 3: Broedvogelaantallen in de Horstermeer: overzicht van meerjarig onderzoek

SOORTNAAM	1993	2004	2015	2020
Roerdomp	-	-	-	1
Knobbelzwaan	-	-	1	0
Grauwe gans	-	2	- (0 à 1)	12
Nijlgans	-	1	4	6
Bergeend	1		3	1
Wilde eend	?	10	63	43
(Soepeend)	?	?	?	2
Krakeend	2	1	38/17	13
Slobeend	4	-	-	-
Wintertaling	-	-	- (0 à 2)	-
Zomertaling	2	-	-	-
Tafeleend	1	-	-	-
Kuifeend	4	3	4	4
Wespendief	-	-	-	1
Bruine kiekendief	1	-	1	1
Buizerd	-	-	1	2
Sperwer	-	-	1	1
Torenavalk	1	-	2	3
Fazant	?	15	5	6
Waterhoen	?	?	-	6
Waterral	1	1	1 (1 à 2)	2
Meerkoet	?	4	5	4
Kwartelkoning	-	-	-	1
Houtsnip	-	1	1	1
Scholekster	4	-	-	-
Tureluur	4	-	4	-
Kievit	23	1	9	3
Grutto	16	?	1	-
Watersnip	1	-	-	-
Houtduif	-	3	11	13
Holenduif	-	-	-	1
Koekoek	?	?	2	4
Bosuil	-	-	1	2
Kerkuil	-	-	1	+
Grote bonte specht	-	1	2	7
Groene specht	-	-	-	1
IJsvogel	-	-	-	1

Broedvogels van de Horstermeer 2020

SOORTNAAM	1993	2004	2015	2020
Veldleeuwerik	1	-	-	-
Graspieper	6	?	12	17
Boerenzwaluw	?	?	11 (12 à 15)	14
Witte kwikstaart	-	-	? (3 à 4)	5
Winterkoning	?	42	58	58
Heggenmus	?	19	12	9
Merel	?	9	34	24
Zanglijster	?	11	9	13
Cetti's zanger	-	-	-	10
Roodborsttapuit	-	-	6	15
Paapje	-	-	- (1)	-
Gekraagde roodstaart	-	-	1	-
Roodborst	-	1	9	3
Nachtegaal	?	?	15	12
Blauwborst	1	10	14	20
Sprinkhaanzanger	11	19	40	35
Snor	-	-	1	15
Rietzanger	55	89	138	70
Kleine karekiet	?	65	52	46
Bosrietzanger	29	32	66	41
Spotvogel	-	2	4	12
Grasmus	12	29	34	42
Braamsluiper	-	-	1	3
Tuinfluit	?	32	24	44
Zwartkop	?	10	27	49
Tjiftjaf	?	61	54	57
Fitis	?	58	43	46
Grauwe vliegenvanger	-	1	5	3
Buidelmees	3	-	-	-
Baardman	-	-	-	1
Staartmees	-	2	1	1
Matkop	-	2	2	4
Pimpelmees	-	1	4	10
Koolmees	-	3	7	17
Boomkruiper	-	1	2	7
Spreeuw	-	-	- (1 à 2)	1
Huisemus	-	-	+ (5)	2
Ringmus	-	-	- (0 à 1)	-
Gaai	-	2	2	2
Zwarte kraai	?	3	4	5
Raaf	-	-	-	1
Vink	-	4	4	11
Putter	5	2	11	14
Kneu	-	1	3	5
Goudvink	-	1	2	7
Groenling	-	-	4	3
Rietgors	12	34	36	27

Gebruikte tekens: - geen opgave; ? geen opgave, maar zeer waarschijnlijk wel aanwezig; + aanwezig, maar niet geteld of waarschijnlijk niet broedend; tussen () aanvulling vanuit onderzoek De Vink/De Moel. **Vet**: nieuwe gebiedssoort (2020).

11. Extra aanvullende gegevens:

Van 't Veer en De Boer maken melding van 2 broedparen van de blauwe kiekendief in 2009. Dit berust op een vergissing (mededeling Erik de Haan, NM). Mogelijk is er sprake van verwisseling met de bruine kiekendief.

In hun verslag wordt ook in de kantlijn melding gemaakt van de aanwezigheid van het porseleinhoen als broedvogel in 1997. In 2019 is die soort ook eenmaal als roepend op waarneming.nl gemeld. Het westelijke, natte deel zowel als het oosten van Zuid lenen zich uitstekend voor die soort. In Vogels tussen Vecht en Eem (Jonkers et al, 1987) wordt het volgende gemeld: *Toen in 1945 de Horstermeer (Nederhorst den Berg), na inundatie door de Duitsers, werd drooggemalen, werd in juni een ei van het Porseleinhoen gevonden.* Ook klein en kleinst waterhoen horen tot de potentiële broedvogels van de natte delen. De verwachtingen van Van 't Veer en De Boer dat woudaapje en purperreiger (opnieuw) zullen komen broeden, schatten wij in als niet erg realistisch. Ondenkbaar is het niet, maar zeker niet waarschijnlijk.

De wintertaling zou in 1997 als broedvogel aanwezig geweest zijn, evenals de kwartelkoning. De gekraagde roodstaart werd vastgesteld in 2006 (Van 't Veer en De Boer).

Wat de wintertaling betreft vermeldt het verslag van De Vink/De Moel (2015): *Vrijwel alle bezoeken in maart t/m mei waren er kleine aantallen present in de Tochtsloot, vaak paarsgewijs samen. Echte aanwijzingen voor broeden ontbreken. Wel bestond tweemaal op verschillende plaatsen de indruk dat een mannetje de wacht hield. In juni waren de vogels afwezig.* Dit jaar werden geen wintertalingen gezien in de telperiode.

Al met al gaat het om ongeveer tachtig vogelsoorten die het gebied (zeker of mogelijk) als broedgebied benutten of benut hebben tijdens deze vier inventarisatiejaren. Waarmee wordt aangetoond dat het variabele landschap ook zorgt voor een grote verscheidenheid aan vogels. Sommige zijn gebaat bij hooiland/weidegebied, andere bij nat riet, bosschages, ruigte en een mix van lage en hoog opgaande bomen. Bovendien verschaffen menselijke bouwwerken (boerderij, NERAGebouw, bruggen) sommige soorten broedgelegenheid. De torenvalken maken gebruik van een nestkast. Onder sommige bruggen zijn steunpunten aanwezig voor nesten van boerenzwaluwen. Daarvan maken ook witte kwikstaarten gebruik. In 2015 was er een schapenschuurtje, dat gebruikt werd door boerenzwaluw en witte kwikstaart. Dat is afgebroken. Deze soorten benutten nog wel de werkschuur van Jan Bous, de fokker van shetlanders. Van een permanent aanwezige werkkeet aan de rand van de 'schapenveldjes', nabij de Ringdijk, maken geen vogels gebruik.

Kijkend naar de oudere gegevens rijst de vraag of de wiewaal en zomertortel in vroeger jaren niet gebroed kunnen hebben in de Horstermeer. Dat waren rond Ankeveen 'gewone' soorten. Oude cijfers van de Vuntus melden hun aanwezigheid in 1974 en 1982. In deze jaren was echter de bosontwikkeling nog in een 'embryonaal' stadium rond de Radioweg. Een meer zinvolle vraag zou mogelijk zijn of het woudaapje er (nog) voorkwam.

12. Belangrijkste veranderingen ten opzichte van voorgaande onderzoeken

In Tabel 4 staan ter vergelijking de TOP 5 van de verschillende onderzoeksjaren:

Tabel 4: Vergelijking van de TOP 5 van de vogelsoorten in verschillende onderzoeksjaren

1993		2004		2015		2020	
Rietzanger	55	Rietzanger	89	Rietzanger	138	Rietzanger	70
Bosrietzanger	29	Kl. Karekiet	65	Bosrietzanger	66	Winterkoning	58
Kievit	23	Tjiftjaf	61	Wilde eend	63	Tjiftjaf	57
Grutto	16	Fitis	58	Winterkoning	58	Zwartkop	49
Grasmus/Rietgors	12	Winterkoning	42	Tjiftjaf	54	Kl. Karekiet/Fitis	46

De vier TOP 5-lijsten en Tabel 3 tonen de teloorgang van de weidevogelbevolking, de toename van bos/struiksoorten en de stabiele plaats als lijstaanvoerder van de (in aantal flink fluctuerende) rietzanger. De rietsoorten zijn in alle toplijsten met 2 soorten vertegenwoordigd, zij het in wisselende samenstelling. De bosrietzanger is door de jaren heen weinig stabiel gebleken. De winterkoning klimt in elk overzicht sinds 2004. Dat valt te verklaren uit de toename van bos, maar evenzeer uit de mildere winters. De totale aantallen van de inventarisatie in 1993 liggen opvallend veel lager; die van 2015 het hoogst.

Bij de soortbeschrijvingen (BIJLAGE A) gaan we in op de details, maar hieronder geven we een globaal overzicht van wat de meerjarige gegevens ons laten zien.

Zoals eerder in de inleiding werd aangegeven, zijn de gehanteerde methodes en gebiedsgrenzen van eerdere onderzoeken zeer divers geweest. Dat heeft zijn invloed op de resultaten. Toch zijn er wel degelijk een aantal conclusies te trekken. Als nieuwkomer trekt de cetti's zanger de aandacht. Wanneer we de zes 'grensgevallen' (net achter de Ringdijk, dus net in de Kortenhofse Plassen) erbij tellen, komen we op een aantal van 10 (binnen de grenzen) tot 16 (of zelfs 18, zie BIJLAGE A) territoria (incl. rand Wijde Gat). Dat we ertoe nagaan die mee te nemen in ons overzicht is niet zo vergezocht als het lijkt. Onderzoek wijst uit dat deze soort in hoge mate polygaam is (BIJLAGE C). Dat betekent ook dat een landschappelijke grens (de dijk) geen beletsel hoeft te vormen voor een zeer actieve soort als de 'cetti'. Iets dergelijks konden we immers ook constateren voor de koekoek, die deze 'grens' volkomen negeerde. Een ander opvallende toename betreft de snor. Zozeer zelfs, dat er discussie ontstond over de juistheid van determinatie. Was menige snor niet toevallig toch een sprinkhaanzanger? Er werden zelfs geluidsopnames gemaakt, die werden vergeleken met xeno-canto.org. Door het wisselen van de samenstelling van onze teams werd het bovendien mogelijk om vermoedens te verifiëren. Zo ontstond er voldoende zekerheid. Duidt de onmiskenbare toename van de snor op een verbetering van het (natte) biotoop? Is het een 'blijvertje' of hebben we te maken met een toevallig gunstig jaar voor deze soort? Dat laatste zou dan ook landelijk moeten blijken.

Een andere opvallende soort is de fazant. Ooit eeuwenlang door de mens ingevoerd, gefokt en gekoesterd als jachtwild, is deze vogelsoort in Gooi en omstreken vrijwel verdwenen. Dat is het gevolg van het beëindigen van verlenen van vergunningen voor het uitzetten van gefokte dieren. De Jagersvereniging meldt op haar site: *Na 1993 zijn door de rijksoverheid in het geheel geen vergunningen meer verstrekt. De ontwikkeling van de fazantenstand in de toekomst zal vooral afhangen van de biotoopkwaliteit en de predatiedruk.* Regionaal houdt de fazant nog in lage aantallen stand in de Eempolders (3 hanen; aantal hennen onbekend) en nabij Tienhoven (minstens 1 haan). Nabij Diemen worden af en toe fazanten gezien in de Vijfhoek (aantal onduidelijk). Elders

(met name rond Loenen en Vreeland) duikt incidenteel wel eens een fazantenhaan op. In de Eempolder snoepen de fazanten mee van het voer voor kippen en parelhoenders. Dat is hun in de Horstermeer niet gegund. Dat de fazant het in de Horstermeer op een stabiel restpeil volhoudt, ondanks predatie door vos, das, bruine kiekendief en havik, is opmerkelijk. De zeer hoge aantallen uit de oudste onderzoeken lijken echter voorgoed verleden tijd.

Figuur 20 Fazanten zijn nog steeds aanwezig in de Horstermeerpolder

Een andere exoot is natuurlijk de nijlgans. Deze vogelsoort wordt vooral buiten het broedseizoen in forse groepen in de Horstermeer gezien. Meest op de graslanden, zowel binnen ons gebied als daarbuiten. Het gaat daarbij om aantallen die kunnen oplopen tot ruim veertig vogels. Als stormachtig toegenomen nieuwkomer sinds de jaren '80 van de vorige eeuw zouden we kunnen verwachten dat de aantallen territoria ook fors zijn gegroeid. Het onderzoek wijst uit dat er slechts enkele paren (6) binnen de grenzen tot broeden komen. Werkt de aanwezigheid van vos en das mogelijk regulerend? Die vraag speelt ook als we kijken naar het (mogelijke) ontbreken van succesvolle nesten van de volop foeragerend aanwezige (paren en groepen) grauwe ganzen en de geringe aantallen jonge vogels bij krak- en wilde eend.

Globaal zien we in de loop van de tijd een aantal gevoelige soorten verdwijnen (slobeend, zomertaling), die evenals de tafeleend en buidelmees de landelijke tendens volgen. Dat geldt ook voor de fazant en alle weidesoorten (behalve de graspieper). De afname van de merel, na eerdere groei als gevolg van de toegenomen bosvorming, valt te verklaren door het usustu-virus, waar deze soort sinds 2014 onder te lijden heeft. Dat dit virus nog steeds niet is uitgewoed, blijkt uit het nog onlangs vangen van een besmette merel tijdens ringonderzoek (Ringgroep het Gooi, mededeling Rudy Schippers). De afname van de staartmees (hier bescheiden aanwezig) speelt in de regio Gooi- en Vechtstreek al een jaar of tien, maar is pas recent landelijk (als verschijnsel in de bebouwde kom – dus nog niet zozeer in landelijk gebied) opgemerkt door Vogelbescherming en Sovon. De afname van roodborst en heggemus laat zich moeilijk verklaren.

Daar staat toename van landelijk ook florerende soorten tegenover: grauwe en nijlgans, krakeend, holenduif, ijsvogel, roodborsttapuit, cetti's zanger, blauwborst en (mocht het inderdaad gaan om een eerste aanzet richting een nieuw territorium in de Horstermeer) de raaf. De aanwezigheid van het paapje lijkt eenmalig te zijn geweest, al is de soort wel een jaarlijkse doortrekker. Het is afwachten of de verrassingen van 2020 (roerdomp, wespendif, kwartelkoning, baardman) blijvertjes zullen blijken. De ijsvogel volgt als nieuwkomer ook een landelijke trend, maar deze soort kan door een of meer strenge winters zomaar weer verdwijnen.

Opvallend is verder dat de toename, dan wel stabiele aanwezigheid van enkele moerassoorten weer ombuigt naar een afname. De eerdergenoemde krakeend levert alweer in. Maar ook bosrietzanger, sprinkhaanzanger, rietzanger, kleine karekiet en rietgors lijken sterker in aantal te zijn verminderd dan uit verschil in wijze van interpreteren valt te verklaren. Speelt verdroging en verruiging een rol?

Dat zou de sprinkhaanzanger en bosrietzanger in de kaart moeten spelen. Wat verklaart de sterke toename van snor en de vestiging van roerdomp, baardman en kwartelkoning? De roerdomp had in omringende gebieden ook een zeer goed jaar. Wat hoop geeft voor de toekomst van deze soort, zolang strenge winters uitblijven. Of omstandigheden die voor genoemde soorten gunstig waren de aanleiding vormen voor het ongeveer halveren van de aantallen van de rietzanger en sterke afname van de bosrietzanger, valt te betwijfelen. Voor de bosrietzanger gelden als mogelijke verklaring de gevolgen van zeer slecht weer tijdens de voorjaarsstrek in 2019. In aansluiting op noodweer ten zuiden van de Balkan arriveerden de bosrietzangers dat jaar later en in veel lagere aantallen. Dat zal zijn invloed gehad hebben op de reproductie; iets wat enkele jaren blijft doorwerken in de aantallen. Dit is echter in tegenspraak met berichten van diverse kanten over een influx van deze soort in het voorjaar van 2020, dankzij periodes met oostenwind. Verdroging speelt vermoedelijk ook een rol in de verminderde aantallen. De droge zomers beïnvloedden de rietkwaliteit in de wat drogere delen van Zuid. Een andere oorzaak zou toch wel de begrazing door schapen kunnen zijn. In de door deze dieren begraasde percelen neemt het aandeel riet merkbaar af. In dat opzicht is het ook de vraag of het grazen in het latere voorjaar tot voorbij de markante boom met naambordjes tegenover NERA wenselijk is.

Naast grote veranderingen zien we ook een flink aantal min of meer stabiele broedvogels. De nachtegaal handhaaft zich op een regionaal uniek niveau. De bruine kiekendief is een trouwe soort met 1 paar. De waterral is steeds met 1 à 2 paren present. De houtsnip is mogelijk niet echt gebiedstrouw, maar wel altijd in of nabij de Horstermeer met 1 paar aanwezig. De meerkoet en kuifeend lijken ook weinig te veranderen in aantal. Van de bij de boerderij broedende soorten zijn helaas geen historische gegevens beschikbaar. Andere soorten lijken een (min of meer sterk) fluctuerend beeld te geven. Het duidelijkste voorbeeld hiervan zijn de grauwe vliegenvanger en de tuinfluiter.

Er zijn nog enkele vraagteken-soorten over. De raaf hebben we al genoemd. Deze soort is niet steeds aanwezig, maar lijkt wel geïnteresseerd. Met name het verjagen van een derde raaf door een paartje in maart geeft te denken. Broedt de kerkuil ergens in ons gebied, zoals Van der Winden meende? Een eenmalige waarneming langs de Ringdijk geeft ons weinig houvast. De torenvalk broedt bij de boerderij. We zagen een tweede paar met recent uitgevlogen jong of jongen langs de Tochtsloot in de bommenrij. Meermalen waren er schermutselingen tussen twee mannetje nabij de bocht in de Radioweg. Bij een kast in het veld ten noorden van de Tochtsloot was ook af en toe een mannetje present. Bevond zich daar het tweede paar? Of toch in een oud kraaiennest bij de 'bult'? Hebben we nu wel of niet een keer een kwartel gehoord? En waar broedt de veelvuldig waargenomen havik (vijfmaal present)? Mogelijk ergens in de Kortenhoefse Plassen, in een van de elzenbossen? Of toch (stiekem) ergens achter het NERA-gebouw? Waarom zagen we maar vijf vrouwtjes van de wilde eend, vier van de krak- en vijf van de kuifeend met jongen? En waar hebben eventueel de aanwezige paartjes van de grauwe gans binnen ons telgebied genesteld? Pasgeboren jongen hebben we van die soort niet gezien. Dat alles geeft de grenzen van een onderzoek als het onze aan. Zoals iedere inventarisatie roept ook dit verslag vragen op. Daarnaast geeft het ook heel wat duidelijke informatie, op grond waarvan we enkele conclusies en aanbevelingen kunnen baseren.

13. Soorten van de Rode lijst

De Horstermeer blijkt voor een behoorlijk aantal vogelsoorten van de Rode Lijst een geschikt biotoop te vormen. De *kwartelkoning* staat daarin als 'bedreigd' genoteerd. Uit de categorie 'kwetsbaar' konden we de *koekoek*, *roerdomp*, *torenvalk*, *snor* en *nachtegaal* noteren. De koekoek, nachtegaal en snor zelfs in opvallend hoge aantallen! Verder zijn de volgende soorten als 'gevoelig' in deze lijst opgenomen: *raaf* (aankomend territorium?), *matkop*, *boerenwaluw*, *spotvogel* (veel!), *grauwe vliegenvanger*, *huismus*, *graspieper* en *kneu*. Bij elkaar betreft het dus 14 soorten. Dat is bijna één-vijfde deel van alle broedend aanwezige soorten!

Bij het beheer van de natuurgebieden in de Horstermeer is afstemming op deze vogelsoorten zeker van groot belang! Het moge duidelijk zijn, dat rust en landschappelijke variatie daarbij belangrijke factoren zijn. Dat geldt ook voor de in Tabel 2 aangegeven soorten met een SNL/Natura2000-aanduiding. Naast intern beheer zijn ontwikkelingen in de omringende gebieden (landbouwfactoren, beheer van het plassen gebied in het Kortenhoeftse) van invloed. De waterhuishouding speelt natuurlijk een sleutelrol. Waarbij wordt opgemerkt dat deze gevoelig ligt bij de omwonenden. Dat brengt ons bij het volgende thema.

Figuur 21 De kwartelkoning is enkele keren gehoord en één van de 14 Rode Lijst soorten in de Horstermeerpolder (de foto is op Texel gemaakt door Juun de Boer)

14. Aanbevelingen

In hun rapport geven Van 't Veer en De Boer een suggestie voor een wandelroute langs de randen van Noord. De aantrekkelijkheid van dit gebied voor vogels (buizerd, matkop, goudvink en als nieuwkomers raaf en wespendif) is juist het ontbreken van verstoring. In Zuid zorgen bijhouders en de schapen voor een lichte mate van verstoring. Desondanks doen kwetsbare soorten als nachtegaal, snor en sprinkhaanzanger het in beide tamelijk droge gebiedsdelen goed. Rust is toch wel de kracht van het totale gebied. Afgezien van hangjongeren bij de bouwsels op de 'bult' bij de bocht in de weg en wandelaars met honden op de weg (en in geringe mate wat activiteit bij het NERA-gebouw en rond de boerderij) is die rust nu gewaarborgd. Beheeractiviteiten (bestrijden van de muskusrat, Japanse duizendknoop en reuzenberenklauw) zijn al verstoring genoeg. Wij pleiten dus voor het handhaven en verbeteren van de ontoegankelijkheid van het totale gebied. Voor de natte gebieden is dat buiten kijf. Maar ook de overige terreinen varen wel bij voldoende rust!

Eventuele vernatting juichen wij zonder meer toe! Bij soorten als roerdomp, baardman en snor zou dit beslist effect sorteren. Uit ons onderzoek blijkt dat het een goed gebied is voor moerasvogels, maar dat van de meeste soorten de aantallen achteruitgaan; juist ook van de meer algemene moerasvogels!. Het gebied kan absoluut heel veel aan waarde winnen, als in het gebied meer nat rietland kan worden gerealiseerd. Naast meer ruimte voor rietzanger, kleine karekiet en andere kleine rietvogelsoorten, kan dat de waarde voor de kwetsbare soorten waar een N2000 doelstelling voor geldt, zoals roerdomp, purperreiger en porseleinhoen, sterk bevorderen.

Het verdient aanbeveling om de afname van opgaand riet in de drogere, door schapen begraasde percelen in Zuid nader te bestuderen: is dat het gevolg van verdroging of hebben schapen er invloed op? Verminderde rietgroei kan een verklaring vormen voor de afname van de meeste zangertjes van het rietland. De huidige, geringe mate van bosvorming is niet van dien aard dat de moerassoorten eronder lijden. Het geeft het gebied meer variatie. Bovendien is voor het natuurlijk evenwicht het broeden van bijvoorbeeld de buizerd winst. De predatiedruk door kraaien komt voornamelijk door zwervende, ongepaarde groepen. Broedende kraaien verjagen zulke groepen uit hun territorium, terwijl ook de havik voor onrust onder deze 'hanggroepen' zorgt. De enkele broedparen laten nesten na, die (zoals uit een herfstwaarneming van een ransuil op een verlaten nest in 2019 bleek) door andere vogels benut kunnen worden. Te denken valt daarbij ook aan de boomvalk. Verder is, gezien de ervaring in een vergelijkbaar gebied (De Suikerpot in Kortenhoef) de vestiging van de wespendif in rijtjes hoge bomen een bijna 'logische' verrassing. Mogelijk dat ook kleine bonte en groene specht de 'verbossing' zullen gaan waarderen. De holtes van de grote bonte specht bieden kansen voor meer broedgevallen in natuurlijke holtes door de spreeuw. Het enig geldige territorium van de spreeuw staat genoteerd in de 'bosstrook'. Bij de boerderij werd volgens het BMP de spreeuw te weinig gezien om aan een broedgeval te denken. Vestiging van de boompieper is niet ondenkbaar. Toch is het aan te bevelen om verdere toename van het bosoppervlak tegen te gaan. De moeraswaarden van het gebied zijn daarvoor te belangrijk. Bezinning op de wenselijkheid van het steeds meer open, droge karakter van de 'schapenveldjes' lijkt ook op zijn plaats. Roodborsttapuit en graspieper profiteren, maar o.a. rietzanger en rietgors verliezen er terrein.

De struikgroei (met name wilg, Gelderse roos, vlier) is van groot belang voor de nachtegaal. Behalve (weliswaar in iets lagere aantallen) langs de kust van het Gooimeer (maximaal 5), verder vooral in de voorlanden van de Hollandse (2à3) en Stichtse Brug (10 in 2019) en op de Dode Hond (17 in 2017), komt in de regio nergens zo'n nachtgalen-el dorado voor. Oude rapporten van voor 1980 vermelden nog het rijkelijk broeden van deze meesterzanger in alle Vechtplassen. De enige plek waar dit in de Vechtstreek nog het geval is, is de Horstermeer. Jonkers et al (1987, pag. 280) melden op een

overzichtskaart geen broedgevallen in de Horstermeer, maar geven wel 25 paartjes op als broedvogel in de Westelijke Kortenhoefse Plassen (plm. 170 ha). In 2011 constateerde Prop dat de soort daar totaal verdwenen is als broedvogel!

Voor wat het maaibeleid aangaat, pleiten we ervoor om tussen 15 maart en 15 (liever nog 31) juli zeer behoedzaam te werk te gaan. Vroeg broedende soorten (blauwborst, cetti's zanger, heggemus e.d.) nestelen al rond 1 april en vestigen hun territorium al ruim een tot twee weken eerder. Late soorten (zoals bosrietzanger!), maar ook soorten die een tweede broedsel produceren, hebben nog nestjongen in ruigtes en riet tot in de derde week van juli. Vaak juist aan de randen van rietvelden en ruigtes langs struikgewas. Ook soorten als porseleinhoen en kwartelkoning zijn gebaat bij voldoende dekking en rust tot (minstens) halverwege juli! Nu wordt er al rond half juli op grote schaal over een breedte van 4 tot (plaatselijk) 8 meter gemaaid om doorgangen te maken. Dat is erg ruim en echt te vroeg! Dit jaar werden op 22 juli bij een terloops bezoek nog kleine karekieten gezien, die met voer onderweg waren naar nog niet uitgevlogen jongen. Ook jonge koekoeken vliegen vaak pas rond die datum uit.

Een eerdere opmerking betrof het aantal bijenvolken. Tot ver in het voorjaar staan er een twintigtal kasten in het veld. Verder een aantal bij NERA. Alles bij elkaar is dit beslist teveel. Vanaf half april wordt een deel elders geplaatst. Maar vanaf begin juli worden er volop kasten bijgeplaatst. Half juli stonden er achtentwintig, waarvan minstens tweeëntwintig bevolkt. Begrijpelijk, want valeriaan, braam, berenklaauw en reuzenberenklaauw (om er enkele te noemen) bloeien dan rijkelijk. Maar voor wilde bijensoorten is de druk die zo ontstaat te hoog. Toezicht en gedegen afspraken met de imkers zijn absoluut gewenst.

Vanuit de bocht in de Radioweg is een doorsteek naar de Ringdijk blijkbaar te aantrekkelijk om een verbodsbordje te respecteren. Trimmers en hondeneigenaren maken nog volop gebruik van de doorsteek-mogelijkheid. Het hek is daar kennelijk geen belemmering. Wordt dit gedoogd? Anders zijn betere maatregelen wenselijk.

Het is jammer dat een aantal hekken langs de Radioweg aan de noordzijde werd vervangen door lage 'slagbomen'. Weliswaar melden bordjes dat de toegang verboden is. Maar de verleiding voor wandelaars en vooral voor honden om rond te struinen is hiermee wel vergroot. Zeker wanneer er net gemaaid is en het gebied eenvoudig betreden kan worden. Een hek biedt meer afscherming dan een balk. Dit geldt vooral de toegankelijkheid in het westelijke deel van Noord, waar we zelfs op plm. 60 m het terrein in hondenuitwerpselen aantreffen.

15. Conclusies

Het is duidelijk dat de Horstermeer een gebied met een grote, zeer gevarieerde vogelbevolking is. Met name wanneer we kijken naar de broedvogels. De gebiedskenmerken wijken te zeer af om een uitgewerkte vergelijking met andere gebieden in de omgeving te maken. De Vuntus werd door de VWG geïnventariseerd in 2018, Het Hol in 2017. De Suikerpot werd ook in 2017 op broedvogels onderzocht. Oppervlakkig hebben deze gebieden (bij de Vuntus dan de delen zonder grote open watervlaktes) onderling wel wat gemeen. Meer dan bijvoorbeeld het Wijde Gat, dat aan de Horstermeer-natuurgebieden grenst of de Wijde Blik. De laatste twee bestaan uit grote plassen met verlande oevers. Vanwege het grote aandeel open water laten we ook de Ankeveense Plassen buiten beschouwing. De eerste drie bevatten meer droge delen dan de meer open veenplassen (De Suikerpot heeft slechts 10% open water; de Horstermeer kent dat met enkele sloten en de Tochtsloot nog minder), maar zijn in doorsnee zompiger van bodem dan de Horstermeer. Dat markeert ook het verschil tussen de veenbodems en de rivierklei-met zandruggen van de Horstermeer. Bovendien wijkt de begroeiing behoorlijk af. Er is weliswaar in alle gebieden sprake van riet- en zeggevelden, hooiland en enige begrazing. De Horstermeer kent daarnaast vrijwel alleen struikgroei (wilg, Gelderse roos en dergelijke) met enkele relatief kleine stroken met opgaande boomgroei van wilg, berk en populier. In de drie andere genoemde gebieden is sprake van struikgroei in de vorm van wilg, vuilboom, gagel en de boomgroei bestaat voornamelijk uit (zwarte) els en berk. Dit laatste is ook het geval ten zuiden van de Ringdijk in het Wijde Gat. Wat de gebieden verder wel enigszins vergelijkbaar maakt, zijn de ruigtes met veel braam, brandnetel en riet. Zonder open water telt de Vuntus plm. 145 ha. Afgezien van landschappelijke verschillen (vegetatie, begrazing e.d.) is dat gebied misschien nog het meest met ons onderzoeksgebied te vergelijken. Maar de samenstelling van de vogelbevolking logenstrafte dat idee. Het lijkt niet zinvol om de vogelbevolking van genoemde gebieden uitvoerig onderling te vergelijken. Voor de zangers van het rietland maken we in BIJLAGE F een uitzondering. Wat wel opvalt is de rijkdom van al deze half-vochtige gebieden aan kleine zangers (zwartkop, tuinfluiter, fitis, tjiftjaf, vink en winterkoning), kleine moerasvogels (rietgors, bosriet- en rietzanger, kleine karekiet, blauwborst en in verschillende mate snor en sprinkhaanzanger). In geen van deze gebieden is de waterral talrijk. Dankzij de Tochtsloot is het aandeel soorten van open water (knobbelzwaan, meerkoet, waterhoen, krak- en wilde eend; mogelijk ook bergeend) ook in de Horstermeer vertegenwoordigd. Daarin overtreft het gebied Het Hol en De Suikerpot. Bossoorten (grote bonte specht, boomkruiper, pimpel- en koolmees, zanglijster, merel, zwarte kraai, vink en goudvink) zijn in opmars, wat tekenend is voor de verbossing. Dat geven ook de aanwezige roofvogels weer. Hetzelfde is te zien in Het Hol en De Suikerpot.

De Horstermeer is de enige met een rijke populatie van de nachtegaal. De fazant is ook een bijzonderheid, terwijl de roerdomp, kwartelkoning en baardman in ieder geval dit jaar tot de unieke soorten behoorden. De toekomst zal leren of deze soorten 'blijvers' zullen blijken. Regionaal is ook de matkop in alle vier de gebieden een opvallende aanwezige; landelijk zit deze soort in de knel. De spotvogel telt binnen de Horstermeer een zeer hoog aantal territoria, ook vergeleken met de drie andere gebieden. De Vogelatlas noemt het al uitzonderlijk als er in een atlasblok van 5x5 km 10 paren van deze soort aanwezig zijn. Daar gaat deze soort hier in een veel kleiner gebied ruimschoots overheen!

Is daarmee de Horstermeer uniek? Nee, niet echt. Maar in een mozaïek van onderling licht verschillende gebieden neemt zij wel een speciale plaats in. Dat is voor een belangrijk deel te danken aan het beheer. De betrekkelijke rust, de variatie in landschap, het vochtige milieu naast drogere delen. De aanwezigheid van een boerderij (extensieve veeteelt) en een oud bedrijfsgebouw met tuin

vullen dat aan, doordat ook daarvan uit weinig verstoring optreedt. Voor enkele soorten is juist hun aanwezigheid bevorderlijk (boerenzwaluw, huismus, grauwe vliegenvanger en witte kwikstaart).

Het halfopen karakter (zonder al te veel moerasbos en met een tamelijk lage vorm van struik- en boomgroei) is bevorderlijk voor veel vogelsoorten (denk aan grasmus, roodborsttapuit in de drogere delen, blauwborst, diverse riet-zangvogels, baardman, maar ook de bruine kiekendief en waterral in de nattere delen). Veel soorten volgen de landelijke of regionale tendens (toename van bijvoorbeeld cetti's zanger en grote bonte specht; afname van weidesoorten), andere handhaven zich beter dan verwacht (matkop, nachtegaal).

Met nadruk stellen we dat de betrekkelijke rust, naast het variabele landschap, een succesfactor is voor de broedvogelbevolking. Het is absoluut niet raadzaam om die rust op te offeren aan op recreatie gerichte gebiedsontwikkeling door het openen van wandelpaden. Zie in dat verband de richtlijnen van Sovon bij de soortbeschrijving van de raaf (TABEL A)! Verdroging en te grote mate van bosvorming dienen te worden tegengegaan. Toch is de aanwezigheid van droge delen naast drassig terrein gunstig, evenals de aanwezigheid van enkele stroken met opgaande bomen waardevol is gebleken. De verspreid aanwezige struikgroepen, al dan niet samen met enkele bomen, blijken van grote waarde voor een soort die het gebied toch wel cachet verleent: de nachtegaal. Wie in de lente zijn zang zich hoort mengen met de roep van de koekoek en een veelstemmig koor van zangertjes, waant zich in een gebied ergens ver van de Randstad. Vanaf de Radioweg is dat genieten heel goed mogelijk. Verdere 'ontsluiting' is daarvoor niet nodig en voor de vogels zeker niet wenselijk!

Zomer 2020

Carel de Vink en Rien Rense

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

BIJLAGE A SOORTBESPREKINGEN

Opmerking: Alleen in deze bijlage geldt, dat tussen extra haakjes enkele gevallen vermeld staan, waarbij onze indruk anders is dan door het BMP vastgestelde aantal: (ws. x) = waarschijnlijk aantal. Dit zal worden toegelicht. In meerderheid onderschrijven we de door het programma berekende resultaat. Bij twijfel noteren we steeds als eerste de uitkomsten van het BMP.

Roerdomp Rode Lijst (kwetsbaar) 	Territoria:	Totaal	1
		Noord	-
		Zuid	1
		<i>In 2015</i>	-

Deze reigersoort met zijn verborgen leefwijze werd tot tweemaal toe tijdens de inventarisaties in Zuid gehoord. De aanwezigheid van deze nachtreiger is een compliment aan het beheer. Verstoringsgevoelig als hij is en afhankelijk van natte rietvelden, geldt hij als buitengewoon kritisch.

Knobbelzwaan	Territoria:	Totaal	0, ws. 1
		Noord	ws. 1
		Zuid	0
		<i>In 2015</i>	1

Broedvogel van de oeverzones van de Tochtsloot (Noord). Niet geheel duidelijk is waar het nest zich bevond; mogelijk net aan de overkant van deze wetting. Er werden jongen gezien, maar hun aantal werd evenmin vastgesteld (minstens 3). Toch ziet het BMP hierin geen geldig territorium

Grauwe gans 	Territoria:	Totaal	12, ws. minder
		Noord	Hooguit 8
		Zuid	Mogelijk 4
		<i>In 2015</i>	0 à 2

Onduidelijk is of de aanwezige 12 paren ook daadwerkelijk tot broeden kwamen binnen het gebied. Paarvorming was vooral in Noord te zien, waar soms ook massaal op de graslanden werd gefoerageerd. Mogelijk verhindert predatie (das, vos) het broedresultaat. We hebben geen oudervogels met jongen gezien.

Grote Canadese gans

Territoria:	Totaal	0
	Noord	0
	Zuid	0
	<i>In 2015</i>	

Luidruchtige groepen verbleven in het Wijde Gat. Enkele malen bezochten enkele exemplaren de weilanden in Noord, maar steeds kortstondig. Een groep van 22 exemplaren vloog op een keer laag over.

Nijlgans

Territoria:	Totaal	6
	Noord	2
	Zuid	4
	<i>In 2015</i>	4

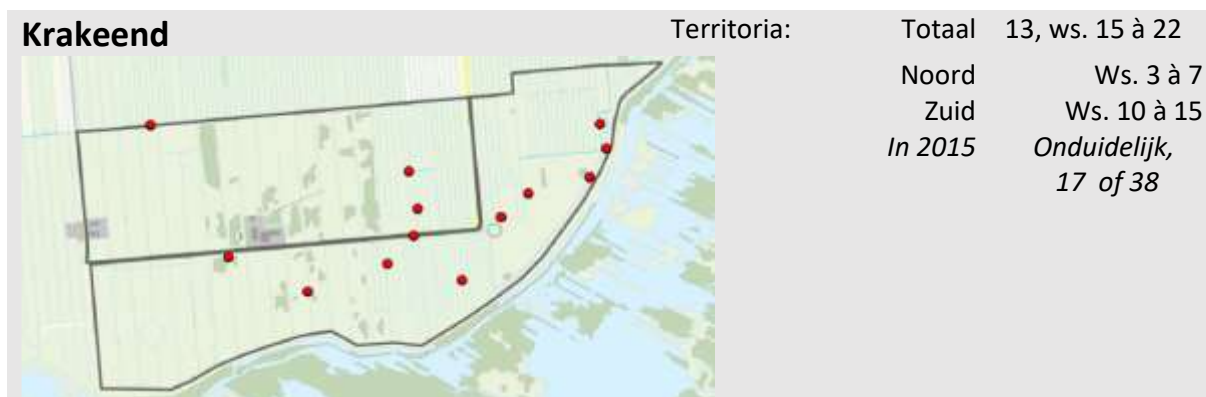
Van de soms in flinke aantallen aanwezige nijlganzen vormden zich enkele paren. Deze ruzieden onderling veelvuldig. Van één paar werden 6 jongen vastgesteld. De overige paren bleven zonder zichtbaar resultaat. Nijlganzen broeden tot laat in de zomer of zelfs nog in de herfst, zodat er later alsnog meer jongen zouden kunnen uitvliegen. Zo was er op 31 juli een waaks exemplaar tussen de pony's aanwezig, mogelijk met kleine kuikens.

Bergeend

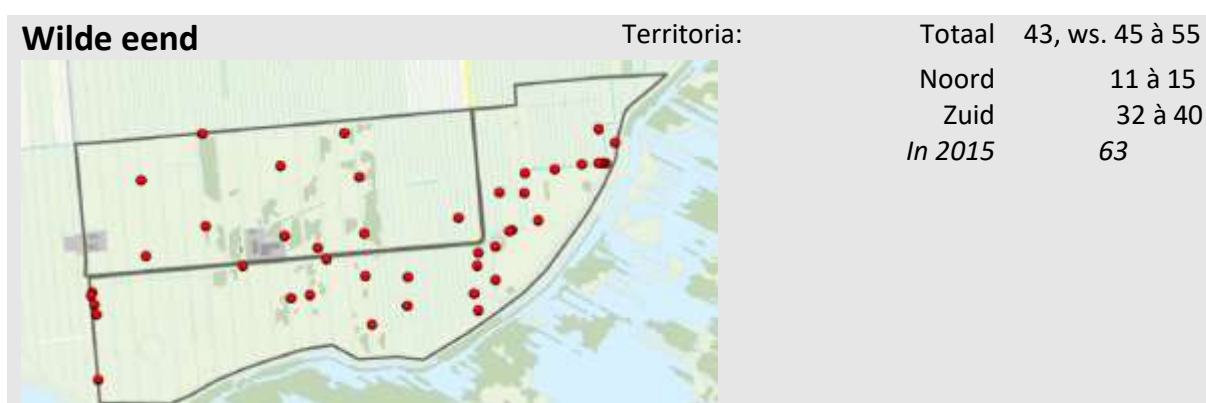

Territoria:	Totaal	ws. 1 à 2
	Noord	0
	Zuid	ws. 1 à 2
	<i>In 2015</i>	3

Er waren aanvankelijk 2 paartjes te zien, maar deze leken vooral in het Wijde Gat te huizen. Eén van beide paren was evenwel geregeld aanwezig langs de Tochtsloot. Toch zou een eventueel nest in Zuid gelegen moeten hebben. Jongen werden niet genoteerd.

In maart en begin april waren tientallen krakeenden actief binnen de terreinen. Mannetjes die met drie of vier tegelijk achter een vrouwtje joegen. We zijn zeer behoudend geweest in het noteren van mogelijke broedparen. Het BMP heeft daarvan nog weer een deel 'afgeroomd' (zie wilde eend over 'niet bruikbare' waarnemingen; het ging bij de krakeend om 9 van zulke gevallen). Tot driemaal werd een broedverdacht vrouwtje langs een van de sloten in Zuid gesignaleerd. De broedvogelatlas wijst erop dat de krakeend pas veel later tot broeden overgaat dan de wilde eend. Broedresultaten werden pas vanaf begin juli zichtbaar. Daarbij ging het om slechts 3 vrouwtjes in de Tochtsloot met maximaal 3 jongen (1, 1, en 3). Toch zwommen er eind juli daar 22 volgroeide jongen rond en nog weer een (vierde) moeder-eend met in dit geval 5 pullen. Mogelijk broedt het merendeel van de aanwezige krakeenden in het Wijde Gat. Het is ook niet ondenkbaar dat er toch meer gebroed wordt binnen ons telgebied, maar dat de jongen hun moeder volgen naar de Kortenhofse Plassen en daarbij voor ons onzichtbaar blijven. In 2015 telde Van der Winden er flink wat meer (TABEL 2). Het veel nattere gebied van de Vuntus telde in 2018 slechts 5 paar.

Massaal aanwezig. Wij telden vooral de duidelijk gebiedsgebonden paren en waakzame mannetjes. Enkele malen ook vrouwtjes die van een waarschijnlijke nestplaats opvlogen (broedcode 6: waarschijnlijke nestplaats). Waarneming van eenzame vogels (broedcode 1: volwassen individu) werd door het BMP in een aantal gevallen niet erkend als ondersteuning van een broedgeval. Ondanks dat het vaak om mannetjes ging, die mogelijk waakten bij een naburig vrouwtje op het nest (31 waarnemingen die niet werden erkend!). Voor een deel betrof dat evenwel 'afgekeurde' waarnemingen, die alsnog erkenning vonden door latere waarnemingen van paren of vrouwtjes met jongen. Mogelijk ligt het aantal territoria toch wel hoger dan de uitkomsten nu suggereren. Er werden enkele familiegroepjes gezien, maar daarbij ging het om sterk verschillende aantallen pullen. Begin mei werd het eerste vrouwtje met 5 jongen gezien; deze raakten alle volgroeid. Dat is geen geringe prestatie in een gebied met (naast de plaatselijke predatoren) ook geregeld grote zilver-, blauwe en purperreigers en ooievaars op bezoek vanuit de omgeving. De grootste toom telde 10 jongen. Maar er waren ook vrouwtjes met slechts 2 of 3 pullen. Niet meer dan 6 familiegroepen werden genoteerd.

Soepeend

Territoria:	Totaal	
	2	
Noord		1
Zuid		1
In 2015		0 ?

Van deze hybride-soort (invloeden van gekweekte vormen van de wilde eend) werden 2 verschillende mannetjes gezien, maar hun invloed binnen de populatie wilde eenden is niet vastgesteld. Alle tomen wilde eenden-vrouwtjes met jongen bevatten 'zuiver' ogende jongen.

Kuifeend

Territoria:	Totaal	
	4	
Noord		3
Zuid		1
In 2015		4

In de Tochtsloot waren voortdurend kuifeenden present, in steeds wisselend aantal. Paarvorming was ook niet altijd duidelijk. Waakzame mannetjes zouden meer duidelijkheid kunnen verschaffen. Maar deze ontbraken soms, om dan bij een volgende ronde weer wel aanwezig te zijn. Uiteindelijk werden er eind juni en begin juli 4 vrouwtjes met jongen geteld: 1, 1, 2 en 3 pulletjes. In de Vuntus, met veel meer open water, telde men in 2018 niet meer dan 1 paar.

Wespendief

Territoria:	Totaal	
	1	
Noord		1
Zuid		0
In 2015		0

Na een eenmalige waarneming van een vrouwelijke wespendief in juni (laag over Noord, neerstrijkend in Zuid) werd deze soort pas opgemerkt als broedvogel eind juli. Het is niet ongewoon dat broedende wespendieven pas in de eindfase van hun broeden worden opgemerkt. Ze leven zeer verborgen. Foerageren doen ze over grote afstand. Een invliegend vrouwtje verried haar broedplek op 31 juli. Nader onderzoek leverde de bedelroep op van een vrijwel volgroeid jong. Naar de precieze plek van het nest is om verstoring te voorkomen niet gezocht.

Bruine kiekendief

Territoria:	Totaal	
	1	
Noord		0
Zuid		1
<i>In 2015</i>		<i>1</i>

Deze soort is al jarenlang trouw met 1 paar aanwezig. Toch werd de aanwezigheid dit jaar pas duidelijk op 25 mei: uitvoerige balts boven de gebruikelijke nestplaats in Zuid. Vanaf die tijd werd met name het mannetje enkele malen op- of aanvliegend gezien, telkens bij het perceel waar het nest werd vermoed, maar de vogels bleven zeer heimelijk. Het lijkt erop dat er pas laat gebroed is; van jongen was begin juli nog geen sprake. Het mannetje was op 16 juli in ieder geval nog vanuit het betreffende veld aan het jagen langs de Tochtsloot.

Sperwer

Territoria:	Totaal	
	1	
Noord		0
Zuid		1
<i>In 2015</i>		<i>0 à 1</i>

In 2015 broedde de sperwer ruim 200m oostelijk van het natuurreservaat in een bosje tussen de weilanden. We kregen nu een vrouwtje met voer te zien, dat met haar prooi een groep wilgenstruiken invloog, aan de zuidoostkant van het gebied. Daarmee was de vraag of er nu buiten of binnen het natuurgebied gebroed werd, beantwoord.

Buizerd

Territoria:	Totaal	
	2	
Noord		1
Zuid		1
<i>In 2015</i>		<i>1</i>

Een succesvol nest bevond zich hoog in een populier. Lang werden we beziggehouden door de vraag welke van de drie in maart nog zichtbare nesten langs de Tochtsloot door de buizerd in gebruik genomen was. Pas door het signaleren van een bijna vliegvlug jong (eind juni) kwam hierover duidelijkheid. Er was sprake van 1 jong. Op 28 maart zat een buizerdpaar bij een nest in een wilg nabij de wei met shetlanders, ten oosten van de Radioweg. Latere tellingen lieten weliswaar regelmatig een daar aanwezige buizerd zien (nooit meer twee), maar er waren geen aanwijzingen van broeden. De buizerd langs de Tochtsloot verdedigde zijn territorium tegen passanten en vertoonde schermutselingen met een buizerdpaar dat in de broekbossen in het Wijde Gat zijn domicilie had. De oostelijke buizerd gedroeg zich niet territoriaal. Hij werd ook door het andere paar niet aangevallen. Eenmaal werd daar baltsvlucht gezien. Mogelijk gaat het om een aankomend, nog niet geslachtsrijp broedpaar.

Havik

Territoria:	Totaal	0
	Noord	
	Zuid	
	<i>In 2015</i>	<i>Geen vermelding</i>

Opvallend was dat de havik met grote regelmaat aanwezig was. We zagen haviken (3x man; 2x vrouw) jagen, op de uitkijk zitten of laag door het terrein vliegen om elders te jagen. Wat we niet zagen was territoriumgedrag of balts. Het is niet geheel uitgesloten dat er gebroed wordt in de dichte coniferen of andere bomen rond het NERA-gebouw, maar goede aanwijzingen voor broeden ontbreken. We gaan er maar vanuit dat de havik elders broedt.

Torenvalk Rode Lijst: kwetsbaar

Territoria:	Totaal	3, ws. 2
	Noord	2 (1?)
	Zuid	1
	<i>In 2015</i>	2

Bij de boerderij broedde op 10 juni een torenvalk op 5 eieren in de nestkast. In Noord bevond zich op 26 juni een actief alarmerend paar met waarschijnlijk 1 of 2 net uitgevlogen jongen. Dat moet uit een ander nest zijn. Wat meer naar het dorp werden geregeld boven de weilanden torenvalken gezien. Ongeveer 100 m ten noorden van de Tochtsloot bevindt zich daar (tegenover Noord) een kast op een paal. Dat was ook de plek die in 2015 werd meegeteld. Overigens waren er ook ter hoogte van de bocht aan de oostkant van de Radioweg geregeld schermutselingen tussen twee mannetjes. Een van de torenvalk-mannen was veelvuldig jagend te zien boven de velden met schapen en langs de Ringdijk. Het paar van de boerderij zagen we meestal jagen en baltsen in het westelijke poldergebied. Zo ontstaat de indruk dat er 3 territoria in de directe omgeving zijn, waarvan dus minstens één (dat bij de boer) in ons telgebied. Bevond zich ook een paar in het gebied bij de 'bult', dat daar van een oud kraaiennest gebruik maakt? Verder dus het derde paar ten noorden (of toch in een boom langs?) de Tochtsloot. Ook veel verderop, in het oosten van het dorp, was geregeld een torenvalk (m) jagend aanwezig, aan weerskanten van de Middenweg. Voor muizeneters (reigers en uilen inbegrepen) is de hele polder blijkbaar zeer aantrekkelijk.

Boomvalk

Territoria:	Totaal	0
	Noord	
	Zuid	
	<i>In 2015</i>	0

Enmaal werd deze soort jagend gezien en eenmaal zat er een bij de 'bult' luid te roepen. Ondanks dat er verscheidene ongebruikte kraaiennesten beschikbaar waren, werden er vanaf eind mei geen boomvalken meer gezien. (Geen vermelding in 2015)

Fazant

Territoria:	Totaal	6	
	Noord		1
	Zuid		5
	<i>In 2015</i>	5	

Elders in dit rapport staan we stil bij het uitzonderlijke van deze in stabiel aantal aanwezige jachtvogel. Zes roepende hanen; eenmaal een vrouw met jongen. Ze lieten zich bepaald niet vaak zien. Misschien is die verborgen leefwijze wel hun geheim. Het is opvallend dat oude rapporten nooit melding maken van de 'kleine fazant', de patrijs. Op een overzichtskaart van die soort geven Jonkers et al (1987) ook aan dat hij ontbrak in de Horstermeerpolder toen de patrijs nog redelijk aanwezig was in de regio. In de Vuntus was de fazant in 1974 nog 31 roepende hanen rijk.

Waterral

Territoria:	Totaal	2	
	Noord		1
	Zuid		1
	<i>In 2015</i>	1 à 2	

In beide gebieden werd slechts één roepend mannetje gehoord. Het terrein zou toch meer waterrallen moeten kunnen herbergen. Er is niet gewerkt met geluidsopnames om reacties uit te lokken. Dat geldt ook voor de volgende soorten: tevergeefs werd er gespeurd naar porseleinhoen, klein of kleinst waterhoen. Ook dat zijn potentiële broedvogels van de natte gebieden in Zuid. In Het Hol en De Suikerpot (2017) ontbrak de waterral. In de Vuntus in 2018 eveneens.

Kwartelkoning Rode Lijst: bedreigd

Territoria:	Totaal	1	
	Noord		0
	Zuid		1
	In 2015	0	

Opmerkelijk is dat dit broedgeval plaatsvond in een extreem slecht jaar voor de kwartelkoning in Nederland. Het totale aantal (mogelijke) broedparen bedroeg nog niet de helft van wat gangbaar is (Sovon). Nachtelijk roepen (ruim voor zonsopgang) verried zijn aanwezigheid op 23 mei. Het gehoorde geluid werd op internet geverifieerd, om eventuele verwarring met zomertaling of kleinst waterhoen uit te sluiten. Bij de erop volgende telling (4 juni) werd hij opnieuw vastgesteld; nu ruim 80 meter verderop. Het clusterprogramma dreigde er een tweede territorium van te maken, maar een derde waarneming van het roepen op 16 juli bevond zich precies tussen beide eerdere plaatsen in. Van 't Veer en De Boer noemden het tot op dat moment (2016) ontbreken van de kwartelkoning opmerkelijk. Zijn (blijvende) aanwezigheid was dat ook! De soort werd onder schuilnaam ingevoerd en stilgehouden tot eind juli. Dit om verstoring door geluidsjagers te voorkomen, in een gebied met o.a. roerdomp en baardman. Dat zal niet iedereen kunnen waarderen, maar de vogelwereld wel... . Eind jaren negentig, direct na het vernatten van het terrein, is er ook een broedgeval geweest.(van 't Veer).

Kwartel

Territoria:	Totaal	0	
	Noord		
	Zuid		
	In 2015		

Mogelijk werd er eenmaal een kort roepend exemplaar gehoord. Uitsluitsel bleef uit.

Waterhoen

Territoria:	Totaal	6	
	Noord		4
	Zuid		2
	In 2015	0	

Het waterhoentje heeft moeilijke jaren achter de rug. De havik wordt aangewezen als de schuldige, terwijl ook de agressie van meerkoeten met jongen of nabij hun nest wordt genoemd. Met een aantal van 6 paren is hij boven verwachting goed present. Er werden ook jongen gezien. Vreemd genoeg komt deze soort in geen van de voorgaande onderzoeken voor als broedvogel. In 2011 werd er ook in de Kortenhoeftse Plassen (zowel West als Oost) geen enkel territorium van waterhoen aangetroffen (Prop, 2011). In 2018 telde de Vuntus 2 paar, net als Het Hol in 2017.

Meerkoet

Territoria:	Totaal	4
	Noord	3
	Zuid	1
	<i>In 2015</i>	5

Bijna alle meerkoeten broedden langs de Tochtsloot. Waarschijnlijk zelfs in meerderheid op de tegenoverliggende oever. Er was één paar goed verborgen aanwezig in Zuid (zie kaart). Meer dan 3 jongen per paar werden er niet gezien.

Kievit

Territoria:	Totaal	3
	Noord	2
	Zuid	1
	<i>In 2015</i>	9

In de weilanden aan weerskanten van de Radioweg in de terreinen van SBB baltsten en alarmeerden kievit. Aanwijzingen voor jongen waren er alleen bij een laat broedsel in de wei bij de shetlanders (31 juli: nerveus alarmerende kievit op de grond, roepend naar jongen). De eerdere pogingen zijn waarschijnlijk mislukt door de eerste maaironde begin mei. Ten noorden van de Tochtsloot waren twee territoria op de maïsakkers. (9 in 2015, zie Tabel 2 voor toelichting).

Tureluur

Territoria:	Totaal	0
	Noord	
	Zuid	
	<i>In 2015</i>	4

Ten noorden van de Tochtsloot en westelijk van de maïsakker ten noorden van de boerderij van Stoker bevonden zich in totaal drie actief baltsende en alarmerende paren. Er was dus in de directe omgeving sprake van 3 paar. Jongen hebben we niet gezien. (4 in 2015, zie Tabel 2 voor toelichting)

Scholekster

Territoria:	Totaal	0
	Noord	
	Zuid	
	<i>In 2015</i>	

Deze soort broedt in het dorp en kwam enkele malen overvliegen in baltsvlucht (idem, maar niet genoemd in 2015).

Houtsnip

Territoria:	Totaal	1
Noord		0
Zuid		1 (?)
<i>In 2015</i>		<i>1</i>

Twee late avondwaarnemingen tellen mee voor een territorium. In beide gevallen leek de grens van zijn gebied te stoppen bij de Ringdijk: de vogel voerde zijn vluchten uit boven het Wijde Gat. Daar zal hij gebroed hebben. Vanwege de ruime grenzen die deze soort aanhoudt, tellen we toch 1 (deel van een) territorium. In 2015 werd in Noord gebroed, ergens achter het NERA-gebouw. Het Hol, De Suikerpot en de Vuntus kennen de houtsnip ook als broedende soort.

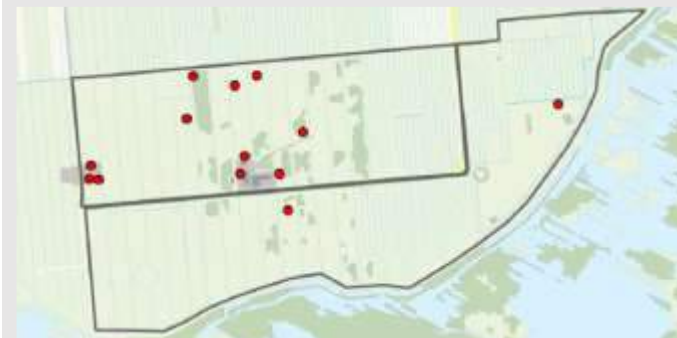
Holenduif

Territoria:	Totaal	1
Noord		1
Zuid		0
<i>In 2015</i>		<i>0</i>

Enkele malen werd een paartje foeragerend gezien en eenmaal klonk er zang bij het NERA-gebouw. Holenduiven broeden bijna jaarrond. Het vaststellen van een broedgeval is daardoor lastig: jongen kunnen nog tot in november uitvliegen.

Houtduif

Territoria:	Totaal	13
Noord		11
Zuid		2
<i>In 2015</i>		<i>11</i>

Voldoende opgaand hout en dekking. Ondanks de belangstelling van de havik voor de Horstermeer doet de houtduif het er kennelijk goed.

Koekoek Rode Lijst: kwetsbaar 	Territoria:	Totaal	4
		Noord	2
		Zuid	2
		<i>In 2015</i>	2

(Aantal territoria: afgaand op roepende mannetjes; van 'broedparen' is geen sprake)

Vier roepende mannen tegelijk, dat maakten we in mei veelvuldig mee. Het maximale aantal van de minder opvallende vrouwtjes was twee. Bij het invoeren was het soms lastig om te kiezen voor een nieuw roepend mannetje of ervan uit te gaan dat het om hetzelfde exemplaar als even tevoren ging. Maar tegelijk roepende mannen gaven uitsluitel. We zagen koekoeken soms wel een kilometer door de lucht afleggen. Van Noord tot ver in het Wijde Gat; van zuidoost naar de boerderij en omgekeerd... Er werd ook een prachtig baltsritueel waargenomen, waarbij man en vrouw in tegengestelde richting een luchtdans uitvoerden. In juni verminderde de roepactiviteit sterk. Volwassen koekoeken trekken al vanaf begin juni tot half juli weg. We konden geen waardvogels vaststellen. Er was keus genoeg!

Bosuil 	Territoria:	Totaal	2 ws. 1
		Noord	1
		Zuid	1 (?)
		<i>In 2015</i>	1

Op grond van een waarneming van een roepende man in Zuid op 23 mei en eenmaal in Noord op 16 juni zou er sprake kunnen zijn van een tweetal territoria, waarvan dan eentje dicht bij de Ringdijk zou liggen en het andere bij NERA. Wij vermoeden echter dat het om tweemaal dezelfde roepende man ging. In dat geval is er sprake van 1 territorium.

Kerkuil	Territoria:	Totaal	0
		Noord	
		Zuid	
		<i>In 2015</i>	1?

Op grond van een eenmalige waarneming op 6 juli kan de aanwezigheid van deze soort worden vastgesteld. Maar er zijn geen aanwijzingen dat de kerkuil binnen het telgebied broedt. Van der Winden meende dat er in 2015 wel een broedpaar present was. Navraag bij Dhr. Stoker op de boerderij leerde ons dat daar wel een kast beschikbaar is, maar dat deze nog nooit door uilen is gebruikt. Andere geschikte plekken om te broeden ontbreken, tenzij zich achter het NERA-gebouw een voor ons onopgemerkte nestmogelijkheid bevindt.

IJsvogel		Territoria:	Totaal	1
		Noord		1
		Zuid		0
		<i>In 2015</i>		0

Zelf zagen we tweemaal een exemplaar, steeds in de nabijheid van de Tochtsloot. Te weinig om het BMP te overtuigen. Jelle Harder van de landelijke IJsvogelwerkgroep bevestigde de aanwezigheid van een territorium (zie BIJLAGE B). We hebben een van zijn meldingen (gedaan in de week van onze inventarisatie) geleend om tot een geldig territorium te komen.

Groene specht		Territoria:	Totaal	1, ws. 0
		Noord		1 (0?)
		Zuid		0
		<i>In 2015</i>		0

Tweemaal werd deze soort gehoord in de beginfase van onze tellingen. Dat kreeg geen vervolg. Het ging waarschijnlijk om een ongepaarde vogel die slechts tijdelijk in Noord verbleef. Het geboomte daar biedt voldoende broedgelegenheid, zodat broeden in de toekomst niet uitgesloten lijkt.

Grote bonte specht		Territoria:	Totaal	7, ws. 5 à 7
		Noord		4
		Zuid		3 (1 à 3)
		<i>In 2015</i>		2

Met het ouder worden van wilgen en populieren neemt deze soort zijn kansen waar. In ons gebied leggen de spechten soms grote afstanden af, met name in Zuid, waar geschikte foerageerplekken nogal verspreid liggen. Daarom kan het aantal vastgestelde broedparen iets te hoog zijn uitgevallen. Wij gaan uit van minstens 5 territoria. Dat is al aanmerkelijk meer dan bij voorgaande tellingen! De toename in de loop der jaren sluit aan bij de landelijke trend. In enigszins vergelijkbare gebieden (Het Hol, Vuntus en De Suikerpot) zien we een vergelijkbaar beeld. De nestholtes van deze soort bieden in volgende jaren andere hollenbroeders een welkome broedgelegenheid.

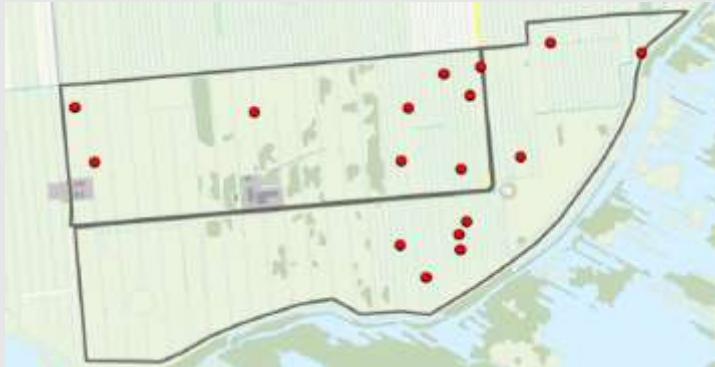
Boerenwaluw Rode Lijst: gevoelig

Territoria:	Totaal	14
	Noord	13
	Zuid	1
	<i>In 2015</i>	<i>11 à 15</i>

Broedvogel onder bruggen, in de stallen van de boerderij en rond de werkschuur in het zuidoostelijke deel. Het schapenschuurtje, waar voorheen ook gebreed werd, is afgebroken. Half juni werden de jongen van 10 nesten bij de boer geringd. Verleden jaar waren daar nog 15 nesten (mededeling R. Moolenbeek).

Graspieper Rode Lijst: gevoelig

Territoria:	Totaal	17
	Noord	9
	Zuid	8
	<i>In 2015</i>	<i>12</i>

Deze soort die het in landelijke gebieden steeds minder goed doet, zeker in de regio (Eemland bijvoorbeeld), kent hier een hoge dichtheid in de weilanden en de door schapen begraasde ruigtes. Mogelijk is de graspieper een favoriet als waardvogel van de koekoek. Noord 9; Zuid 8. (12 in 2015)

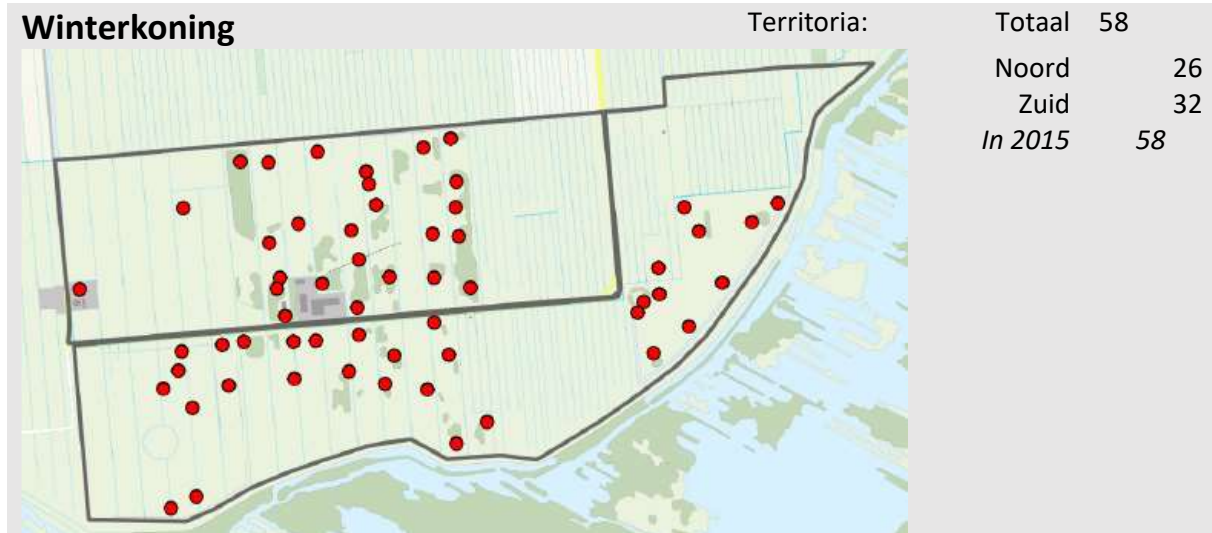
Verwonderlijk is dat de andere 'weidezanger', de veldleeuwerik, ook in oudere verslagen ontbreekt. Nu is deze soort een schaarse tot zeer schaarse bezoeker van de weilanden en de maïsackers in de omgeving in het winterhalfjaar.

Witte kwikstaart

Territoria:	Totaal	5
	Noord	3
	Zuid	2
	<i>In 2015</i>	<i>3 à 4</i>

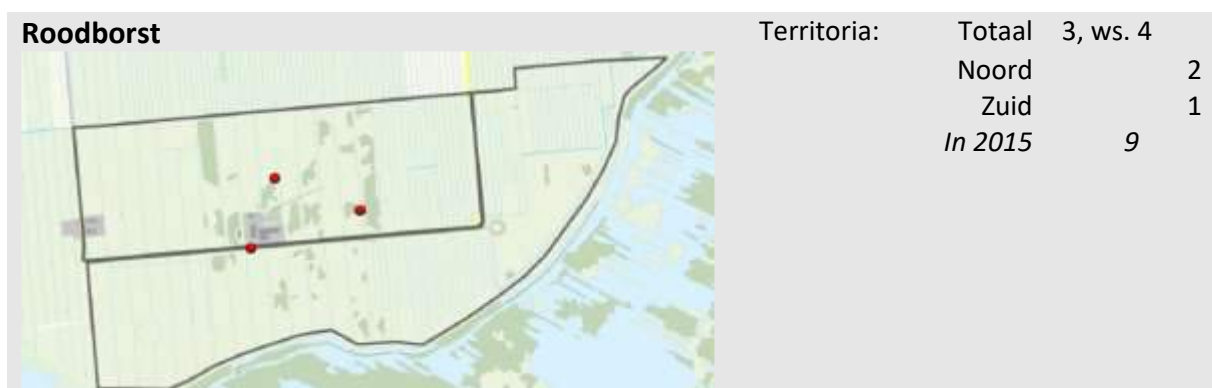
Afhankelijk van menselijke bouwsels als waterkeringen, stallen, bruggen. Een voormalige vaste broedplek vormde het inmiddels afgebroken schapenschuurtje. Noord 3; Zuid 2. In 2015 werd deze soort door De Vink/De Moel ingeschat op 3 à 4 paar.

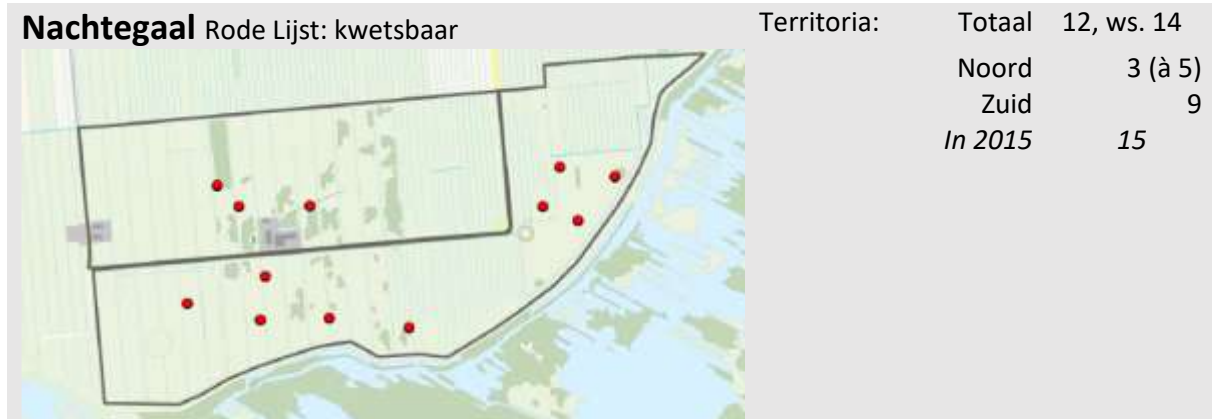
Net als 5 jaar geleden 58 paar. Door verminderde aantallen van andere soorten nu de op één na talrijkste vogelsoort. Mogelijk waardvogel van de koekoek.

In aantal afgenomen. Broedt nabij de gebouwen, maar ook wel in bosschages dieper het terrein in. Ook deze soort wordt misschien wel door de koekoek als waardvogel benut.

Wat verklaart de afname van deze soort? In 2015 ging het om het drievoudige. Er is voldoende ruimte en geschikte vegetatie aanwezig voor meer broedparen. In het aangrenzende, van veel meer open water voorziene gebied van de Westelijke Kortenhoefse Plassen telde Prop in 2011 wel 17 paar. Overigens werden 3 waarnemingen rond NERA door het BMP niet als samenhangend beschouwd. Wij vermoeden dat er dus 1 paar meer aanwezig geweest is.

Van deze soort zou in 1997 niet meer dan 1 paar geteld zijn. Rond 1985 broedde de nachtegaal in diverse Vechtplassen, maar niet in de Horstermeer (Jonkers et al, 1987). Van der Winden telde er 15 in 2015. Zoals eerder vermeld, is de Horstermeer een enclave voor deze soort in een van nachtegalen vrijwel verstoken Gooi- en Vechtstreek. Wel duiken erop wisselende locaties in de buurt af en toe kortstondig zingende nachtegalen op (in de afgelopen jaren bijvoorbeeld in de randgebieden van Naardermeer en Spiegelpolder). Voor andere vaste broedlocaties moeten we naar de Randmeren. De indruk bestaat dat door de strenge datumgrenzen en het negeren van niet-zingende individuen er 2 territoria zijn gemist. Het totale aantal zou dan op 14 komen.

De tijd dat vogelaars (jaren tachtig, negentig) uren stonden te speuren om een blauwborst te zien in onze regio, is echt wel voorbij. Vooral tijdens de zangpiek eind maart (door de gehanteerde fusiedatum tellen maart-waarnemingen niet voor het BMP – onbegrijpelijk!) en in april laat de blauwborst zich in de Horstermeer volop bewonderen. Daarna valt het vrijwel stil, tot er kort voor de tweede broedronde een vervolgpiekje optreedt. We zagen wel blauwborsten voer aandragen, maar jongen houden zich doorgaans goed verborgen en bleven dan ook ongezien.

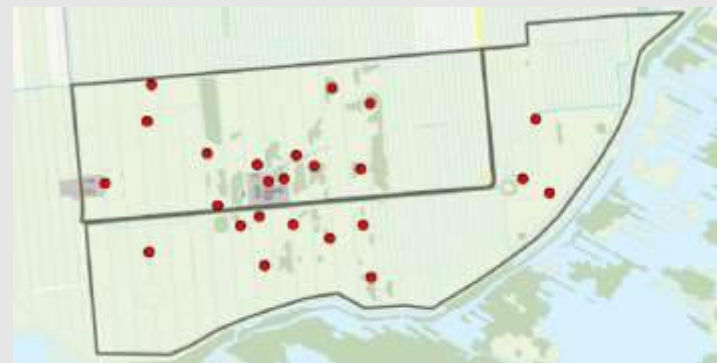
Roodborsttapuit

Territoria:	Totaal	15
	Noord	3
	Zuid	12
	<i>In 2015</i>	6

Met het verruigen van (vooral) de zuidelijke velden, neemt de roodborsttapuit in aantal toe. Het nog steeds toenemend broeden in natte gebieden is iets van de laatste decennia. Vanouds was deze vogel een soort van droge heidevelden. Hoe recent de ontwikkeling is, blijkt uit het rapport van Prop uit 2011. In de hele Kortenhoefse Plassen (Oost en West) werd destijds slechts 1 paar geteld.

Merel

Territoria:	Totaal	24, ws. 25 à 26
	Noord	13 (à 15)
	Zuid	11
	<i>In 2015</i>	34

In het voorgaande werd al stilgestaan bij het effect van het usustu-virus, dat de gelederen van de merel sinds 2014 flink heeft uitgedund. Herstel van de populatie is in ieder geval in de Horstermeer nog niet aan de orde. Het huidige aantal valt niet eens echt tegen... Eerder stonden we al stil bij het effect van de gebruikte methode, waarbij mogelijk 1 of 2 territoria ten onrechte niet erkend werden.

Zanglijster

Territoria:	Totaal	13 (13 à 15)
	Noord	8 à 10
	Zuid	5
	<i>In 2015</i>	9

De zanglijster doet zijn voordeel met de toename van hoeveelheid struikgewas en bomen. Zijn favoriete voedsel (huisjesslakken) is in ruime mate aanwezig.

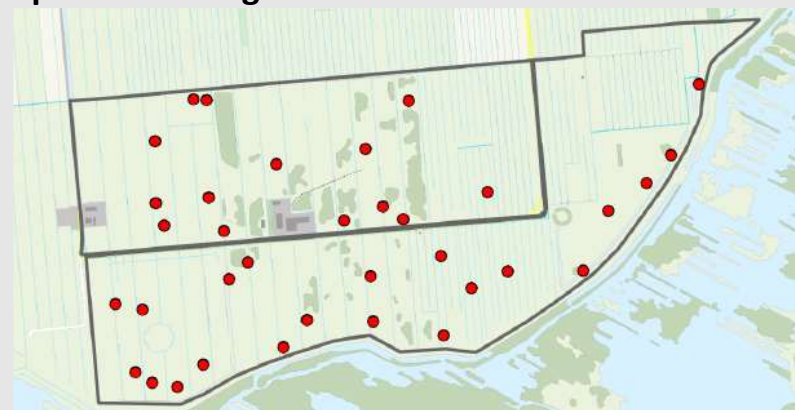
Cetti's zanger

Territoria:	Totaal	10 (11?)
	Noord	0 (à 1)
	Zuid	10
	In 2015	0

Met, naast 10 territoria met nog eens minstens 6 tot 8 zingende mannetjes pal achter de Ringdijk, is de opmars van deze vogelsoort in Gooi en Vechtstreek hier wel heel opvallend. Van origine een mediterrane soort, lijkt zijn opmars niet te stuiten. De eerste golfbeweging noordwaarts begon na 1960. In Nederland arriveerde de 'cetti' in 1968. In 1971 werd in onze regio de eerste waarneming gedaan bij Valkeveen (ringvangst). Toch bleef hij in de jaren '70 een zeldzame gast. Door een reeks onfortuinlijke winters verdween hij in de jaren '90 uit ons land. De huidige stormachtige toename stamt uit 2003. In regio Vechtstreek is de 'explosie' nog maar enkele jaren aan de gang. Vanaf ongeveer 2010 werd hij vooral langs de kust van het Gooimeer en IJmeer opgemerkt, maar broeden leek nog niet aan de orde. De eerste melding in de Vechtstreek kwam vanuit de Kortenhoefse Plassen, net buiten ons telgebied op 5 mei 2013 (waarneming.nl). Pas de laatste twee jaar is de cetti's zanger een in aantal stormachtig toenemende soort in de Vechtstreek. De aantallen die we nu in de Horstermeer vaststelden, zijn ongehoord hoog! Ze overtreffen ruim de aantallen per 100 ha langs de Randmeren, zijn oorspronkelijke kerngebied (totale aantallen: plm. 8 tussen Naarden en Huizen langs de kust; 3 nabij Diemen aan het IJmeer). Zie ook BIJLAGE C.

Sprinkhaanzanger

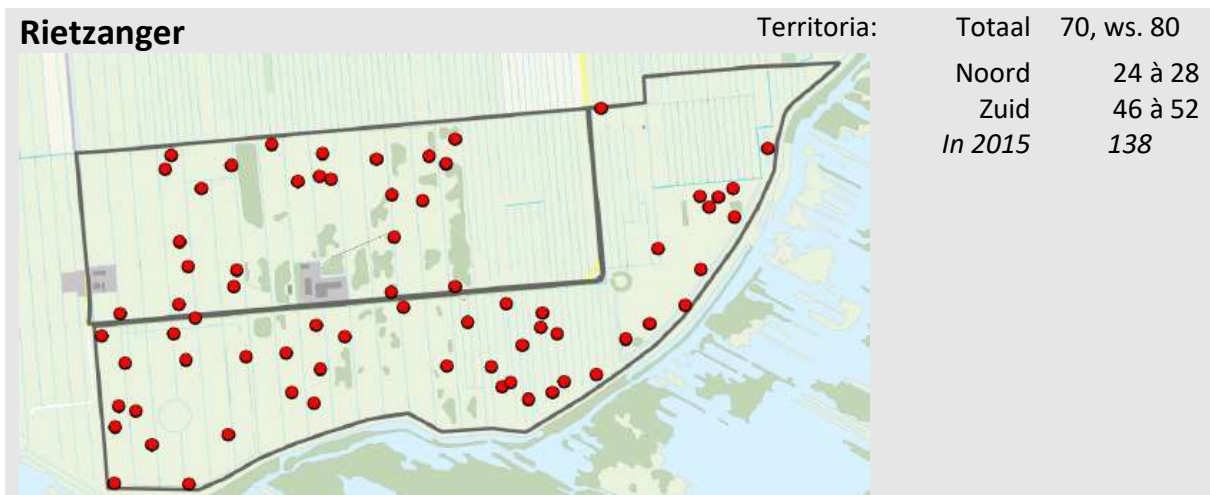

Territoria:	Totaal	35
	Noord	14
	Zuid	21
	In 2015	40

We hebben de sprinkhaanzanger ingedeeld in de categorie moeras- en rietvogels (BIJLAGE E), maar halfdroge ruigtes vormen ook een gewild biotoop voor deze zanger. Adembenemend lang weet hij zijn zang ten gehore te brengen. Over de extra controles om verwarring met de snor te voorkomen, is al eerder geschreven (paragraaf 11). Het aantal van 35 is reëel. Dat sluit aan bij de bewering van Jonkers et al (1987) dat in de Horstermeer een gebied zeer geschikt blijkt voor de 'sprinkhaanrietzanger'. Terugkijkend zien we in 1993 een aantal van 11, gevolgd door 19 (2004). Dat laatste aantal verdubbelde ruim naar 40 in 2015. De geringe afname naar 35 betekent nog altijd een fors hoger aantal dan bij de beide eerste inventarisaties. Het BMP negeert de aankomstperiode (3 waarnemingen). Dat kan mogelijk enigermate het verschil verklaren met het vorige onderzoek. Zie ook BIJLAGE F.

Vanuit (bijna) het niets telt de snor opeens, veel meer dan verwacht, een aantal van 15 territoria. Dat aantal lijkt ons reëel ingeschat. Mede doordat we gekozen hebben om door middel van extra controles (zie paragraaf 11) verwisseling met de vorige soort te voorkomen. Deze toename van 1 in 2015 naar 15 paar nu (de soort ontbrak in eerdere tellingen!) lijkt te wijzen op een gunstige gebiedsontwikkeling. Vooral de natste delen in Zuid waren goed bezet. Broedverdachte vogels werden in Noord in natte zones langs de sloten aangetroffen. Zie ook BIJLAGE F.

Traditiegetrouw de talrijkste vogelsoort in de Horstermeer. Maar wel in sterk wisselende aantallen. Vanaf 1993 (55) groeide het aantal in elf jaar naar 89 (2004), waarna (opnieuw in 11 jaar) de piek bereikt werd in 2015 met 138 paren. Daarvan is nu net iets meer dan de helft over... Dat het aantal van 2015 lang niet wordt gehaald, heeft bij deze soort enerzijds te maken met de door het BMP gehanteerde datumgrenzen. Daardoor komen we voor de rietzanger op een aantal van tweeëntwintig (!) 'ongeldige' waarnemingen (naast nog enkele die niet meetellen doordat het zwijgzame solitaire vogels betrof... Wel terecht genegeerd werden vogels die buiten de gebiedsgrenzen zongen). Enkele niet meegewogen waarnemingen sloten alsnog aan bij een vastgesteld territorium. Maar het werkelijke aantal broedparen zou dit jaar wel eens zo'n 10 paar hoger gelegen kunnen hebben dan het officiële aantal van onze inventarisatie. Toch kan dat de zeer sterke afname niet wegnemen. Deze kan onmogelijk het gevolg zijn van verschil in interpretatie. In het voorgaande hebben we al gewezen op de mogelijke rol van de rietkwaliteit in de door schapen begraaide percelen (paragraaf 12). Zie ook BIJLAGE F.

Bosrietzanger

Territoria:	Totaal	41
	Noord	14
	Zuid	27
	<i>In 2015</i>	66

De combinatie van moerasvegetatie en struweel is voor deze vogelsoort blijkbaar optimaal. Vergeleken met oude tellingen is het aantal bosrietzangers (mede door struikontwikkeling) na toename van 29, via 32 naar 66, nu dus weer afgenomen. Toch blijft dit aantal veel hoger dan in de nabijgelegen, enigszins vergelijkbare gebieden (De Vuntus 1 paar in 2018; Het Hol en De Suikerpot samen 3 in 2017 en 8 in de totale Kortenhoefse Plassen in 2011). Gerekend over 100 ha telt de Horstermeer 29,6 paartjes. In het in 2018 onderzochte, eveneens uit rietland en ruigte met verspreide bomen en struiken bestaande NM-gebied in de Nieuwe Keverdijkse Polder (randgebied bij het Naardermeer) bedroeg dat 16,7 paar. Parrallel daaraan werd in de Hilversumse Bovenmeent een aantal van 6,5/100 ha vastgesteld. Voor de eerdergenoemde gebieden (Vuntus e.d.) liggen de aantalsvergelijkingen ruim onder de 2,5/100 ha. Zie ook BIJLAGE F.

Kleine karekiet

Territoria:	Totaal	46
	Noord	14
	Zuid	32
	<i>In 2015</i>	52

Deze soort is iets talrijker dan de bosrietzanger en arriveert iets eerder, maar later dan de overige riet-zangvogels. Broeden doet deze soort tot eind juli (soms nog begin augustus: laat arriverende, onervaren vogels, geboren in het voorgaande jaar, broeden pas na mei, zoals blijkt uit CES-gegevens, mededeling Rudy Schippers, Ringstation Gooimeerkust). (CES: Constant Effort Site; onderzoeksprogramma naar broedvogels en broedsucces door het Vogeltrekstation). Oude gegevens (niet geteld in 1993; 65 in 2004; 52 in 2015) wijzen op een geleidelijke afname. Juist voor deze soort is maaien in juli beslist af te raden! Zie ook BIJLAGE F en paragraaf 12.

Spotvogel Rode Lijst: gevoelig

Territoria:	Totaal	12
	Noord	4
	Zuid	8
	<i>In 2015</i>	4

De spotvogel staat niet voor niets in de Rode Lijst. De Vogelatlas meldt een afname sinds 1990 met 50 procent. Daar lezen we ook dat atlasblokken (5x5 km) maar in een kwart van de gevallen 10 broedparen tellen. Dat markeert wel hoe bijzonder het aantal van 12 vastgestelde broedparen over 140 ha is. Dat is driemaal zoveel als het aantal in 2015 (V.d. Winden; ook door De Vink/De Moel vastgesteld). In 2004 ging het om 2 paar. Wat deze sterke toename veroorzaakt valt niet te verklaren. Het is te hopen dat het om een blijvend verschijnsel gaat en niet om een kortstondige opleving.

Braamsluiper

Territoria:	Totaal	3
	Noord	2
	Zuid	1
	<i>In 2015</i>	1

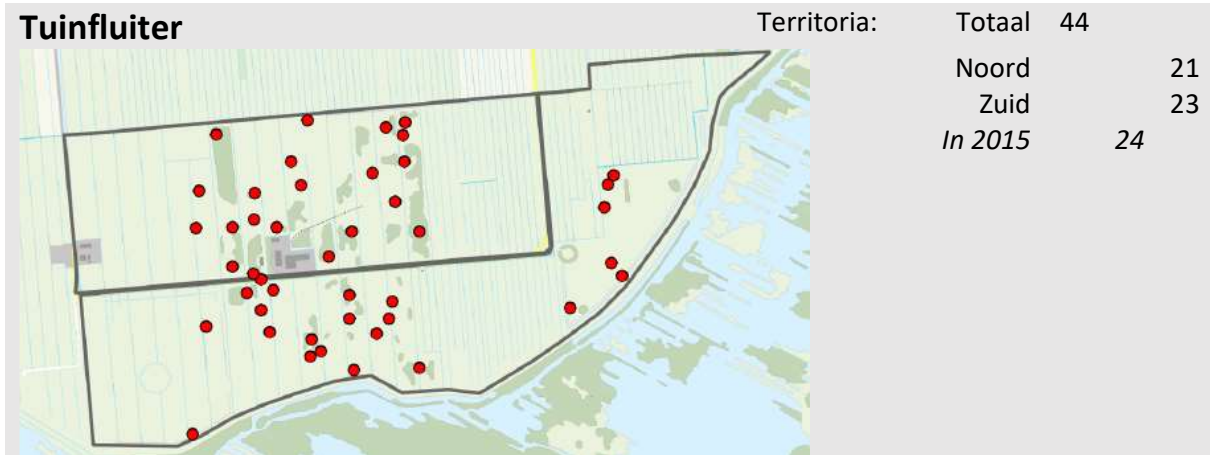
In de regio Gooi, Vechtstreek en Eemland is de braamsluiper beslist geen alledaagse soort. Met 3 broedparen laat de Horstermeer veel vergelijkbare gebieden achter zich. Vijf jaar geleden was er sprake van 1 paar. Negen jaar geleden bevond zich in de aangrenzende Kortenhofse Plassen ook slechts 1 territorium.

Grasmus

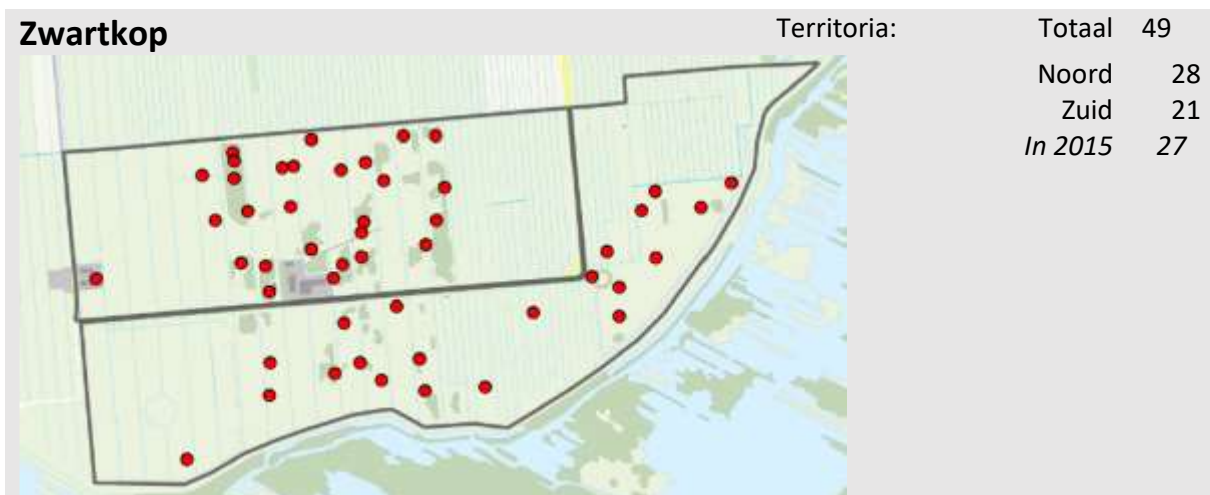

Territoria:	Totaal	42
	Noord	17
	Zuid	25
	<i>In 2015</i>	34

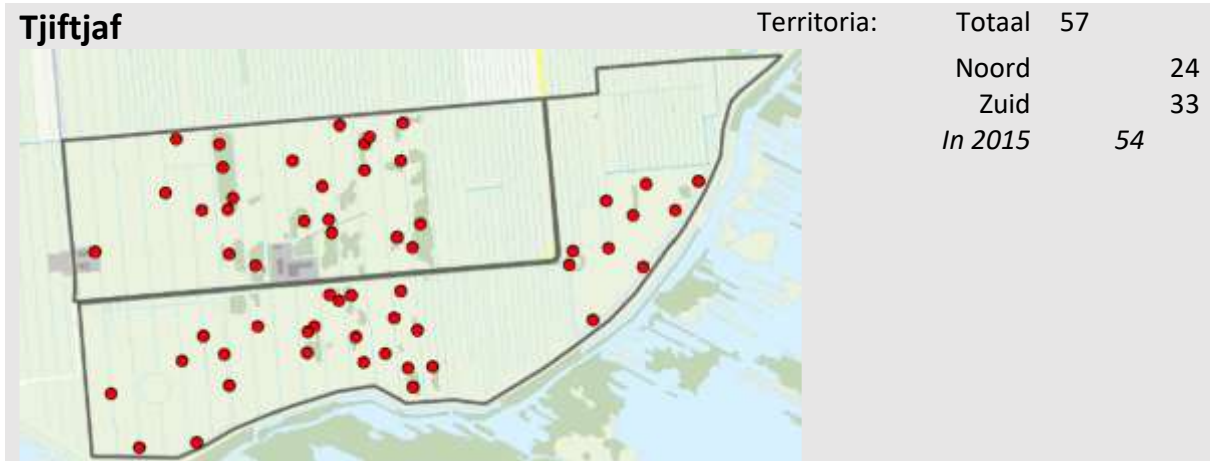
De aantallen van de grasmus zien we in de loop van de jaren oplopen. Sinds 1993 is deze soort met 350 procent toegenomen (van 12 naar 42). Dat sluit aan bij de landschappelijke ontwikkelingen. Ook landelijk neemt het aantal toe. In de duinstreek is de grasmus een gewilde gastouder voor de koekoek. Of dat hier ook speelt, is niet bekend. Het zou de toename van de koekoek wel helpen verklaren.

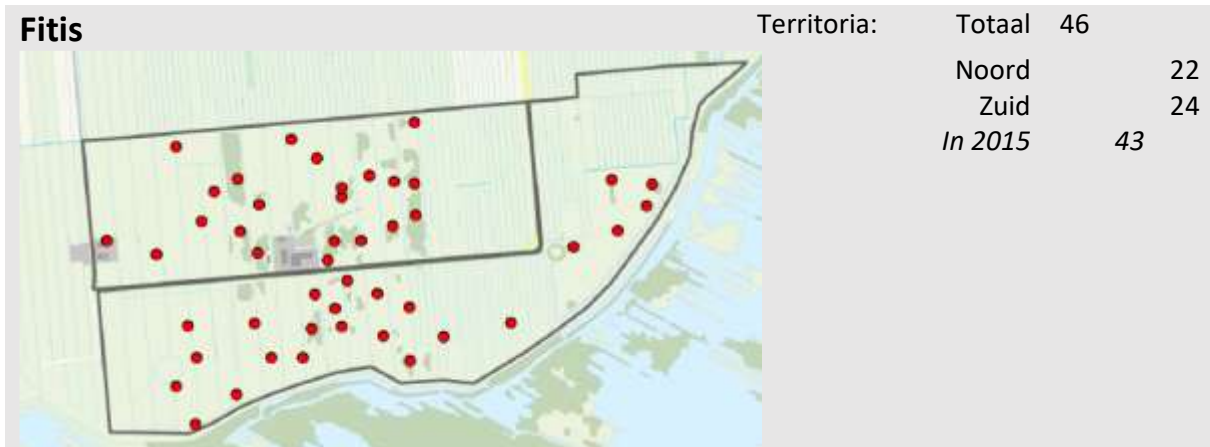
Uit de vorige eeuw hebben we geen cijfers voorhanden. De cijfers van de drie onderzoeken na de decenniumwisseling vertonen een grillig beeld. De huidige aantallen zijn 12 hoger dan in 2004 en zelfs 20 hoger dan tijdens het tussenliggende onderzoek. Wat verklaart die lagere cijfers van 2015? Het sluit aan bij de landelijke gegevens. De Vogelatlas meldt dat tussen 1990 en 2015 er een daling van 20 procent is geconstateerd. Mogelijk herstelt dat beeld zich nu. In ieder geval wekken onze cijfers de hoop daarop.

Toename van geboomte en struiken leveren de zwartkop ook een steeds beter biotoop om in te broeden. De cijfers volgen de verbossing met grote sprongen: onbekend aantal in 1993; 10 in 2004; in 2015 ging het om 27 paartjes en in 2020 komen we uit op 49. In percentages: groei van 270% tot 2015, gevolgd door een verdere groei van nog eens ruim 180%. De groei zet door, maar vlakkt wel wat af. Inmiddels hoort de zwartkop bij de top 5 van meest voorkomende soorten in de Horstermeer.

Zonder echt grote verschillen te vertonen, zien we de tjiftjaf toch een wisselend beeld geven. Eerst afname (in 2015 zeven minder dan in 2004), dan weer een kleine toename (met drie paar). Er zijn voldoende bomen en struiken voor deze soort, die meer dan de fitis hecht aan de aanwezigheid van wat hogere bomen. Opvallend is het ruime aantal in Zuid, terwijl het landschap in Noord zich beter lijkt te presenteren aan deze soort.

Bij de fitis zien we, net als bij de tjiftjaf, een kortdurende afname (in 2015 maar liefst 15 minder dan in 2004) een zwak herstel (plus 3) in 2020. De fitis zoekt in de winter zijn heil in West-Afrika. Anders dan bij de tjiftjaf, die betrekkelijk dicht in de buurt overwintert, spelen bij de fitis de trek- en overwinteringssituatie een grote rol in de aantalsontwikkeling. Meer dan de vorige soort is de fitis een vogel die zich thuis voelt in het pioniersstadium van gebieden. Het open karakter van de Horstermeer biedt blijkbaar die indruk, waardoor de soort prominent aanwezig blijft.

Broedvogel nabij de boerderij en het NERA-gebouw, maar ook in de bomenrij langs de Tochtsloot. In 2015 waren er 5 broedparen. In 2004 slechts 1.

Baardman

Territoria:	Totaal	1, ws. 2
	Noord	0
	Zuid	1 (à 2)
	<i>In 2015</i>	0

We troffen tweemaal roepende exemplaren op een heel andere plek dan waar we het enige geldige territorium lokaliseerden. Daar vloog een vrouwtje met voer het zeggeveld in. Het is niet ondenkbaar dat er toch meer westelijk (niet ver van het nest van de kiekendief) een tweede broedgeval heeft plaatsgevonden. Of eventueel zelfs een derde aan de rand van de 'schapenveldjes', niet ver van de werkkeet. Het BMP erkent beide westelijke waarnemingen niet. De baardman valt in broedtijd niet makkelijk waar te nemen. Vervolgwaarnemingen vinden niet makkelijk plaats, zodat we geneigd zijn minstens een van beide niet meegewogen meldingen als aanwijzing voor broeden te zien. Zie opmerking bij de staartmees.

Staartmees

Territoria:	Totaal	1, ws. 0
	Noord	0
	Zuid	1 (o?)
	<i>In 2015</i>	1

Een eenmalige waarneming binnen de datumgrenzen van een paartje staartmezen volstaat voor het vaststellen van een geldig territorium. Wij hebben ernstige twijfels of er werkelijk van een broedgeval of broedpoging sprake is geweest. Op grond van die ene waarneming komt het programma op een geldig territorium. Wij vinden dat wel een erg magere basis. Vergelijk dat met één territorium van de baardman, die op drie verschillende plaatsen werd aangetroffen. Voer voor discussie.

Matkop Rode Lijst: gevoelig

Territoria:	Totaal	4
	Noord	1
	Zuid	3
	<i>In 2015</i>	2

Landelijk, maar zeker ook in de Vechtstreek, gaat de matkop in aantal achteruit. Zo meldt Prop voor de Vuntus een teruggang van 15 à 16 paar in 1974 naar slechts 1 in 2018. Ook andere verslagen maken melding van het dreigende verdwijnen van de matkop als broedvogel. In Het Hol en De Suikerpot werden voor beide gebieden 2 territoria vastgesteld (2017). De toename als broedvogel (van 2 in 2015 naar 4 paar nu) in de Horstermeer is dus verheugend, maar legt ook wel enige druk op het beheer. Rust handhaven is het devies.

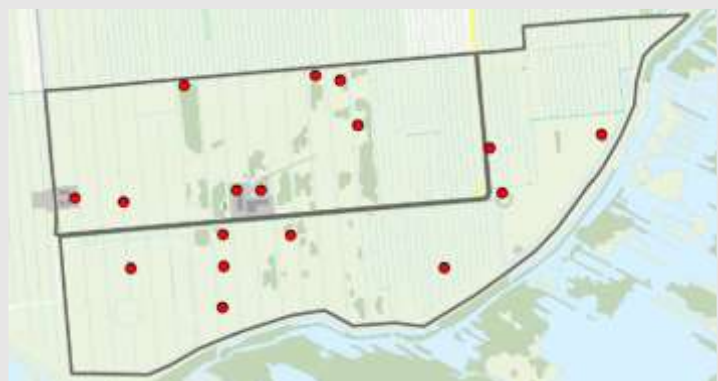
Pimpelmees

Territoria:	Totaal	10	
	Noord	5	5
	Zuid	5	5
	<i>In 2015</i>	4	

Internationaal is onrust ontstaan over sterfte van de pimpelmees binnen de bebouwing. Vogels lijken elkaar te besmetten op voederplaatsen. Het huidige broedbestand kan mogelijk in de toekomst dienen als ijkpunt. Net als bij de koolmees zijn de aantallen in de Horstermeer nog nooit zo hoog geweest.

Koolmees

Territoria:	Totaal	17	
	Noord	8	8
	Zuid	9	9
	<i>In 2015</i>	7	

Evenals bij de pimpelmees is dit aantal ongekend hoog. De verbossing, het ouder worden van bomen (met meer holtes ten gevolg, ook door de toename van de grote bonte specht) spelen deze beide soorten in de kaart. Ook bij koolmezen wordt er (zij het in lichtere mate) melding gemaakt van sterfte, zelfs van broedende vogels in nestkasten. Nestkasten hangen er overigens niet in de getelde gebieden, behalve voor de torenvalk en (ongebruikt) de kerkuil, beide bij de boerderij.

Boomkruiper

Territoria:	Totaal	7	
	Noord	5	5
	Zuid	2	2
	<i>In 2015</i>	2	

Ook de boomkruiper profiteert van het ouder worden (en toenemen) van bos. De toename van geen, via één en twee naar maar liefst zeven paar is zeer opmerkelijk. Ook in Het Hol, De Suikerpot (2017) en de Vuntus (2018) zien we dat verschijnsel terug.

Gaai

Territoria:	Totaal	2
	Noord	1
	Zuid	1
	In 2015	2

Zagen we in 2015 de gaai alleen in het winterseizoen, nu heeft deze soort zich gevestigd in de Horstermeer. Aangezien de gaaien nogal zwerflustig zijn, is het niet ondenkbaar dat de beide territoria niet geheel beantwoorden aan de aanduiding op de kaart. Met name in Zuid verwachten we het nest eerder in het kleine bos tegenover NERA aan de Ringdijk. Twee paren lijkt ons reëel.

Zwarte kraai

Territoria:	Totaal	5, ws. 3
	Noord	3 (2?)
	Zuid	2 (1?)
	In 2015	4

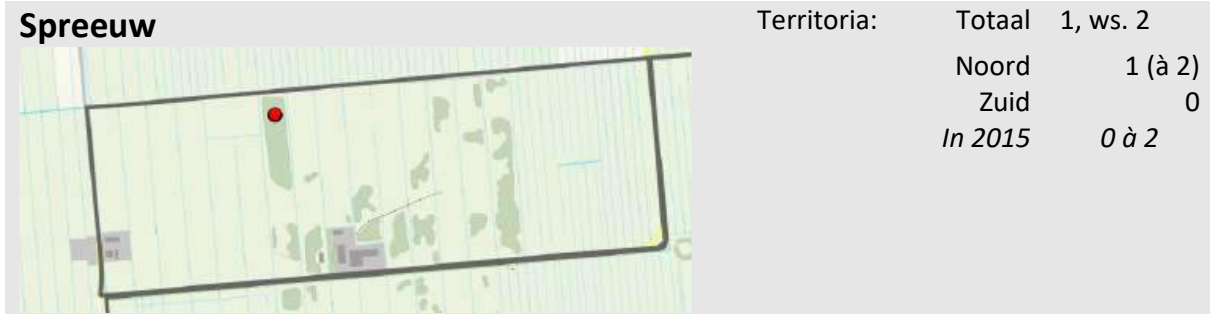
Het was lastig tellen met deze soort. Er zwierven nogal wat groepen ongepaarde kraaien rond. We telden alleen paartjes en solitaire 'zingende' exemplaren. Er waren vermoedens van 3 bewoonde nesten. Vers uitgevlogen jongen hebben we niet vastgesteld. Zie eerdere opmerkingen over deze soort (paragraaf 14).

Raaf Rode Lijst: gevoelig

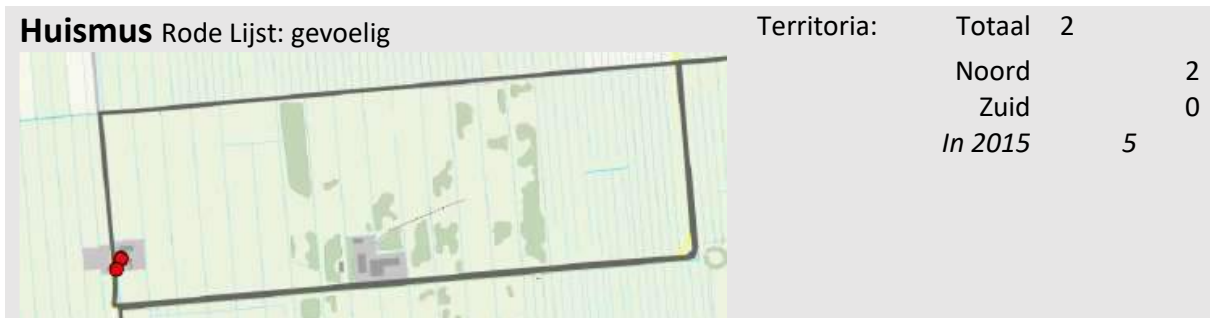

Territoria:	Totaal	1
	Noord	1
	Zuid	0
	In 2015	0

Zoals we al eerder aangaven, is deze soort niet steeds aanwezig, maar lijkt wel geïnteresseerd. Met name het verjagen van een derde raaf door een paartje in maart geeft te denken. Sovon meldt: *Vestiging als broedvogel kan voorafgegaan worden door 1-2 jaar durende aanwezigheid van niet-broedend paar (vogels geslachtsrijp na enkele jaren). Vliegactiviteit boven broedgebied (vliegcapriolen, balts, synchroon zeilen) neemt al in oktober-december (voorafgaand aan broedseizoen) toe. Betreedt perceel met vermoedelijke nestplaats behoedzaam en niet vaker dan strikt noodzakelijk.* Als fusieafstand geldt 1500 meter. Dat sluit territoriaal gedrag vanaf de zendmast bij Hilversum uit. In voorgaande jaren werden regelmatig meldingen van een of twee raven bij de Stichtse Kade (Ankeveen) gedaan, maar broeden in Hollands Ankeveen is nooit vastgesteld. Inmiddels wordt de raaf daar ook niet vaak meer gemeld (waarneming.nl). Het BMP erkent het geconstateerde optreden van de raven als geldig territorium.

Bij de boerderij werd tot driemaal toe een spreeuw gezien. Deze eenlingen (1x zingend) werden door het BMP niet als broedvogel aangemerkt. Het enige paar dat als geldig aangegeven staat, maakte waarschijnlijk gebruik van een natuurlijke holte in de bomenrij (zie kaart).

Twee zingende mannetjes bij de boerderij. Daarmee moet de huismus het doen. In 2015 werden door De Vink en De Moel ook ringmussen gezien bij de 'bult'. Die soort ontbrak nu. Ook oude rapporten maken geen melding van ringmussen. Maar ook de huismus ontbreekt daarin.

De vink is afhankelijk van opgaande bomen voor zijn nest en als zangpost. Toenemende bosvorming vindt overal in de Vechtstreek plaats. De vink weet daarvan te profiteren. Vergeleken met andere 'natte' gebieden in de directe omgeving passen de elf broedparen van de Horstermeer in dat plaatje.

Groenling

Territoria:	Totaal	3
	Noord	2
	Zuid	1
	<i>In 2015</i>	4

De groenling volgt de ontwikkeling van de goudvink en vink op bescheiden schaal. In vergelijking met 2015 heeft deze soort een stapje teruggedaan (van 4 naar 3). De landelijke sterke afname als gevolg van de ziekte 'het geel' zien we hier niet echt terug. Er zijn gelukkig nog steeds broedende groenlingen in de Horstermeer. Dat is overigens ook het geval in de tuinen in het dorp.

Putter

Territoria:	Totaal	14, ws. niet meer dan 10
	Noord	5, (4 à 5)
	Zuid	9, (6 à 9)
	<i>In 2015</i>	11

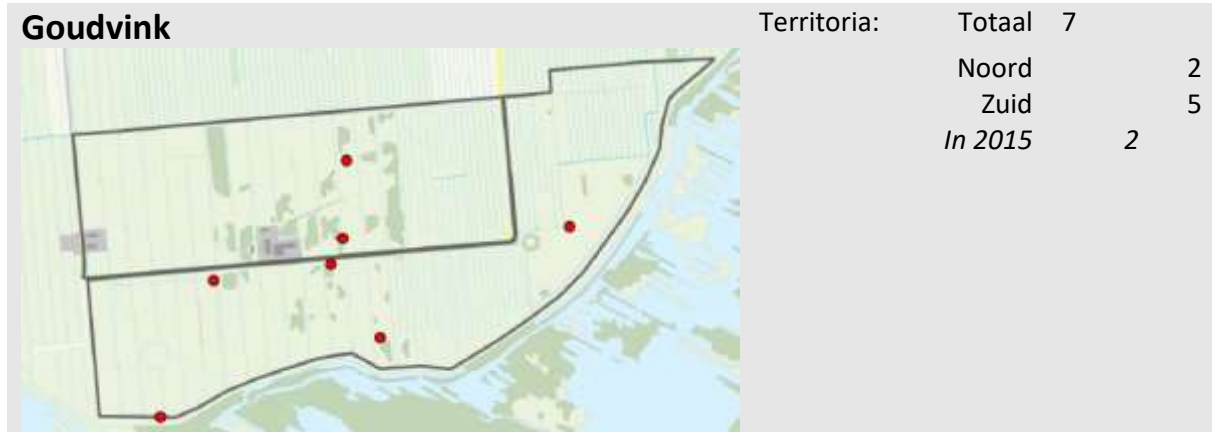
De putter is een zeer lastig te tellen soort. Zwerflustig, altijd zingend, vaak in groepjes optrekkend (en min of meer in kolonievorm broedend). We zijn kritisch geweest met het invoeren van rondzwervende groepen. Een duidelijk voorkeursgebied van meerdere paren bevond zich in de tuin van NERA (sierconiferen) en langs de sloot bij de boerderij (struiken en lage wilgen).

Kneu Rode Lijst: gevoelig

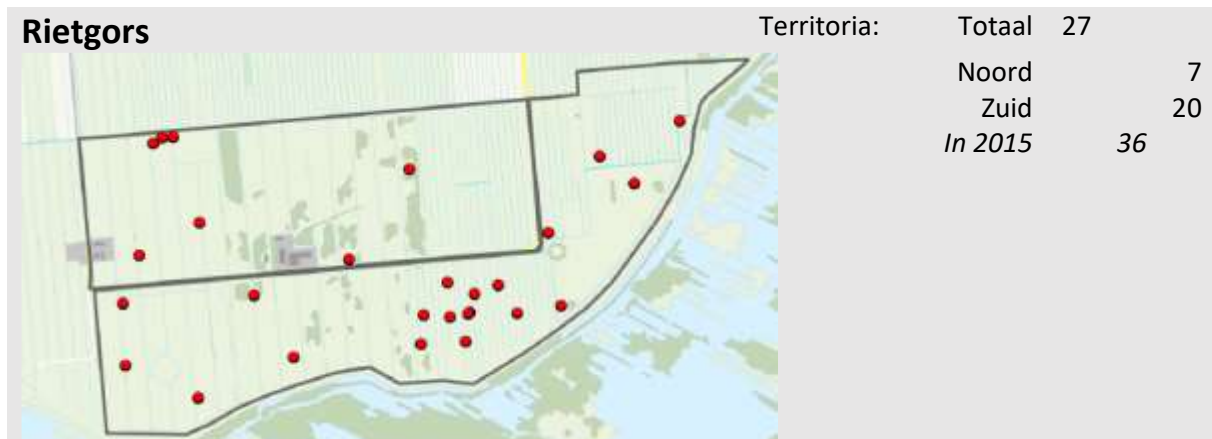

Territoria:	Totaal	5
	Noord	2
	Zuid	3
	<i>In 2015</i>	3

Op enkele vaste plekken was de kneu geregeld te horen en te zien. De nesten zitten gewoonlijk goed verborgen, laag in struiken. Zulke plekken zijn er volop aanwezig. De schapenvelden vormden hun favoriete foerageerplek, maar ook de oostelijke ruigtevelden. Met 5 territoria is hij goed aanwezig. De toename (1 in 2004; 3 in 2015) laat zich verklaren door de landschappelijke ontwikkeling.

De goudvink is een bekende broedvogel van met name de elzenbossen in de Vechtstreek. Elzen ontbreken in de Horstermeer vrijwel geheel. De ontwikkeling naar meer bos is voor de goudvink gunstig. In ons gebied is hij vooral te vinden in struikzones met enkele opgaande lichte bomen (zoals lijsterbes of berk). We hebben kritisch gekeken naar de clustering rond NERA in zowel Noord als Zuid. Dit om dubbeltellingen uit te sluiten)

Met zijn nadrukkelijke zang lijkt het vaststellen van de aantallen rietgorzen niet moeilijk. Dat viel soms toch wel tegen, vooral waar de vogels onderling op geringe afstand zaten. De sloten langs de smalle percelen van het beweidingsgebied voor schapen telden heel wat van die plekken, waar rietgorzen op elkaars lip (snavel) leken te zitten. Hoe dichterbij het midden van Zuid, hoe meer ze bij elkaar zaten... Toch geeft het eindresultaat een betrouwbaar beeld van onze bevindingen. In 1993 werden er 12 paren geteld, gevolgd door 34 (2004) en 36 (2015). We constateren een stap terug. Vooral het meest oostelijke deel van de 'schapenveldjes' bevat weinig riet en struikgewas om deze soort welkom te heten. Zie de opmerkingen in paragraaf 12 over de rietkwaliteit.

BIJLAGE B IJSVOGEL

Jelle Harder (IJSVOGELWERKGROEP) over ijsvogelwaarnemingen in de Horstermeer. Hij mailt:

Op de kaart hieronder zie je dat er een duidelijke concentratie is bij de brug in de Radioweg over de brede wetering. Waar gebroed wordt weet ik niet, maar mijn conclusie is wel dat er een territorium is. De oevers langs die brede wetering zijn wellicht op sommige plekken geschikt voor een broedlocatie. Een halve vierkante meter oever waarin gegraven kan worden is al genoeg. Maar waar?? Dank voor je recente melding van je waarneming op de VWG-site.

Onze waarnemingen staan niet op deze kaart ingetekend; dit zijn aanvullende gegevens. Wij situeren een mogelijk nest langs de Tochtsloot in Noord.

BIJLAGE C Over de CETTI'S ZANGER:

This species is strongly sexually dimorphic, with males significantly larger than females. In established breeding areas, many males are polygamous, males holding large territories with up to three females. Males spend most of their time singing and defending the territory but take no part in nest-building or incubation, and only some of them even bother to feed their young. Females paired with polygamous males lay larger clutches and successfully raise more young than those in monogamous pairings, however, suggesting that the polygamous males select the best-quality territories. Because of this habit, breeding surveys of the species count singing males, rather than 'pairs'.

Vertaling:

Deze soort is in sterke mate qua sekse verschillend in uiterlijk: de mannetjes zijn duidelijk groter dan de vrouwtjes. In gevestigde broedgebieden zijn veel mannetjes polygaam, waarbij zij er grote territoria op nahouden, met tot wel drie vrouwtjes. De mannetjes brengen het grootste deel van hun tijd door met zingen en het verdedigen van hun territorium, zonder deel te nemen aan nestbouw en broedactiviteit. Slechts enkele mannetjes nemen deel aan het voeren van de jongen. Vrouwtjes die een paar vormen met polygame mannetjes, produceren grotere legsels en brengen met meer succes grotere aantallen jongen groot, dan het geval is bij monogame broedparen. Daarbij moet worden opgemerkt dat dit mogelijk ook komt doordat de (dominante) polygame mannetjes de kwalitatief beste plekken inpikken. Vanwege dit gedrag is het zaak om bij deze soort te tellen in termen van 'zingerende mannetjes', eerder dan van 'broedparen'.

(Bron: www.cheshireandwirralbirdatlas.org/species/cettis-warbler.htm)

BIJLAGE D ROUTEKAARTEN

Route NOORD (NERA-gebied) basisroutes, waarvan zelden werd afgeweken. Aan de westzijde werd meermalen voorbij de boerderij doorgelopen naar de Tochtsloot. Vanaf de Radioweg aan de oostkant werd de Tochtsloot ook gecontroleerd vanaf het bruggetje.

Route ZUID (Oeverlanden) basisroutes; enkele malen werd gebruik gemaakt van de zuidelijke kade en tijdens de late (nacht) rondes van de Ringdijk. Bij een van de insteken (op de kaart de derde vanaf links) was tot half mei een doorsteek naar of vanaf de kade haalbaar. Daarna werd de vegetatie daar ondoordringbaar.

BIJLAGE E INDELING BROEDVOGELS IN CATEGORIEËN

Moeras- en rietsoorten (12):

roerdomp, bruine kiekendief, kwartelkoning, waterral, blauwborst, sprinkhaanzanger, snor, kleine karekiet, rietzanger, bosrietzanger, baardman, rietgors.

Soorten van droge ruigtes (4):

fazant, roodborsttapuit, cetti's zanger, grasmus.

Bos/struweelbewoners (36):

wespendief, buizerd, sperwer, torenvalk, houtsnip, holenduif, houtduif, koekoek, bosuil, groene specht, grote bonte specht, winterkoning, heggenmus, merel, zanglijster, roodborst, nachtegaal, spotvogel, braamsluiper, tuinfluiter, zwartkop, tjiftjaf, fitis, staartmees, matkop, pimpelmees, koolmees, boomkruiper, gaai, raaf, zwarte kraai, vink, putter, kneu, goudvink, groenling.

Watervogels (7 à 9):

knobbelzwaan), bergeend, wilde (en soep-) eend, krakeend, kuifeend, waterhoen, meerkoet, ijsvogel.

Erfsoorten(5):

boerenzwaluw, witte kwikstaart, grauwe vliegenvanger, spreeuw, huismus.

Soorten van het grasland (4):

grauwe gans, nijlgans, kievit, graspieper.

BIJLAGE F VERGELIJKENDERWIJS: moeraszangertjes in enkele gebieden per 100 ha

Onderstaand overzicht vergelijkt de gegevens van vijf moeraszangertjes in zes (in zekere mate onderling vergelijkbare) moerasgebieden in de regio, die in beheer zijn bij NM². De aantallen territoria zijn omgerekend naar 100 ha. We onderstrepen de hoogste 'scores'. Daaruit blijkt dat elk van de gebieden zijn voorkeurssoort kent! In de Horstermeer is dat de bosrietzanger.

SOORT	Horstermeer	HsBmeent	KvD polder	Het HoL	Suikerpot	Vuntus
Totaal aantal soorten	(68)	(61)	(68)	(57)	(49)	(54)
Rietzanger	50,0	<u>63,0</u>	57,7	41,0	8,4	26,9
Kleine karekiet	32,8	23,9	<u>62,3</u>	20,0	6,3	22,1
Sprinkhaanzanger	25,0	11,0	12,6	10,5	4,2	<u>27,5</u>
Snor	10,7	10,0	13,5	<u>17,9</u>	0	8,9
Bosrietzanger	<u>29,1</u>	6,5	16,7	2,1	1,1	6,9

Al deze gebieden werden in de laatste 5 jaar door het gebruik van het BMP van Sovon geïnventariseerd. We zien dat de cijfers overeenkomsten in de terreingesteldheid bevestigen, maar ook verschillen daarin in beeld brengen. Zo doen deze soorten het in het drassige, maar door struikgewas gedomineerde gebied van De Suikerpot nauwelijks mee. De bosrietzanger is nergens zo talrijk als in de Horstermeer. De overige cijfers spreken voor zichzelf. Blijkbaar is er in voldoende mate variatie tussen genoemde gebieden om in elk een eigen voorkeurs-topper broedgelegenheid te bieden. Samenvattend constateren we dat NM wat deze soorten betreft een aantal zeer vogelrijke moerasgebieden beheert.

Gebieden en onderzoeksjaar:

- Horstermeer 2020
- Hilversumse Bovenmeent 2018 (HsBmeent)
- Nieuwe Keverdijkse Polder Oost 2018 (KvD polder)
- Het Hol 2017
- De Suikerpot 2018
- Vuntus 2018*

**Voor de Vuntus werd uitgegaan van 215 ha, verminderd met 70 ha open water= 145 ha; bij de overige gebieden is het aandeel open water zonder rietkragen veel minder. Het Hol en De Suikerpot tellen beide plm. 75 ha; de 'Keverdijk' is 215 ha groot. De Hilversumse Bovenmeent telt 155 ha.*

² Vanwege de toch wel wat verouderde datum is het onderzoek in de Westelijke Kortenhoefse Plassen uit 2011 hierin niet meegenomen.

Bronvermeldingen en literatuur

Opmerkingen:

- Zoals vermeld werden de territoria vastgesteld door middel van het Broedvogel Monitoring Project van Sovon Vogelonderzoek Nederland. De bijbehorende handleiding is geraadpleegd: Van Dijk A.J. & Boele A., 2011, Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen
- Op Internet staat veel informatie over de Horstermeerpolder, o.a. op de site van de Bewonersvereniging Horstermeerpolder: <https://horstermeerpolder.wordpress.com>
- De rapporten van de VWG zijn te vinden onder: <https://www.vwggooi.nl/rapporten>
- Bij de afbeeldingen staan de meeste herkomstgegevens eronder vermeld).
- Aanvullende informatie over de vogelstand op Internet is gebruikt van:
<https://gooi.waarneming.nl>
<https://www.jagersvereniging.nl/jagen/diersoorten/fazant/>
<https://www.sovon.nl/nl/soort/15720> (raaf)
<https://www.sovon.nl/nl/actueel/nieuws/kwartelkoning-een-mager-jaar-tekent-zich-af>
<https://vogeltrekstation.nl/nl/onderzoek/monitoringsprojecten/ces-het-constant-effort-site-project>
- Foto's zijn van de auteurs tenzij anders vermeld

Literatuur:

- Bakker P.A., C.A.J. van der Hoeven-Loos, L.R. Mur en A. Stork (red.), 1976, De Noordelijke Vechtplassen, flora en fauna, Stichting Commissie voor de Vecht en het Oostelijk en Westelijk Plassengebied, Maarssen
- Dijk van A.J. & Boele A., 2011, Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen
- Gooi en Eemlander, De, 17 februari 2020, Natuur Horstermeer te koop, provincie biedt 70 ha aan, agrariërs en bewoners van de polder hebben eerste keuze, Hilversum
- Jonkers D.A. et al, Vogels tussen Vecht en Eem, 1987, Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken, Hilversum
- Prop. D., 2011, Broedvogels Kortenhoefse Plassen 2011, VWG Rapport 200
- Prop, D., 2019, Broedvogels Voorland Stichtse Brug 2019, VWG Rapport 282
- Prop D., 2018, Broedvogels Vuntus 2018, VWG Rapport 273
- W. Roelofs, 1880, Eene kolonie van aalscholvers en lepelaars in de Horstermeer
- Album der Natuur 1880 nr. 1 pag. 273-279 <http://natuurtijdschriften.nl/record/563269>
- Thijsse, Jac. P., 1915, Verkadealbum De Vecht, Heruitgave 1996, Uitgeverij Terra, Zutphen
- Van der Winden J., 2015, Broedvogels van de Horstermeer in 2015, def., Natuurmonumenten, 's-Graveland
- Van 't Veer en De Boer, 2016, Natuur in en om de Horstermeerpolder, Jisp, <https://horstermeerpolder.files.wordpress.com/2016/12/natuurdoelen-horstermeer-def-versie-19-sept-2016.pdf>
- Vink, C. de, 2017, Broedvogels van Het Hol 2017, met beknopte aanvulling van gegevens uit De Suikerpot, VWG Rapport 265
- Vink, C. de, 2018 Hilversumse Bovenmeent, Broedvogelonderzoek 2018, VWG-rapport 274
- Vink, C de, 2015, HORSTERMEER broedvogels 2015: een inschatting van het broedseizoen 2015, Natuurmonumenten, 's-Graveland (aangehaald als De Vink/De Moel)
- Vink, C. de, 2018 Nieuwe Keverdijkse Polder Oost, Broedvogelonderzoek 2018, VWG-rapport 275
- Weijs, W., 2011 Natuur en landschap van de Vechtstreek, KNNV Uitgeverij, Zeist